

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2009

Richard Valoušek

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Investigativní žurnalistika zaměřená na práci
v deníku MfDNES v letech 2001 až 2007**

Richard Valoušek

Bakalářská práce

2009

University of Pardubice
Fakulty of Arts and Philosophy

**Investigative journalism with focus
on MfDNES in 2001 - 2007**

Richard Valoušek

Bachelor Thesis

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Richard VALOUŠEK**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Historicko-literární studia**

Název tématu: **Investigativní žurnalistika v deníku MfĎNES v letech
2001 až 2007**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Investigativní žurnalistika - vysvětlení pojmu.
2. Stručná charakteristika vybraného deníku.
3. Redakční systém.
4. Způsob práce, vyhledávání a získávání informací
5. Zaměření na tři konkrétní kauzy
 - 5.1 Kauza Srba (hotel Český dům v Moskvě a pokus o vraždu novinářky Sabiny Slonkové)
 - 5.2 Kauza Gross a jeho byt (aféra, která donutila premiéra ČR rezignovat)
 - 5.3 Kauza Gross boháčem (získání akcií v hodnotě několika desítek milionů korun)

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JIRÁK J., KÖPPLOVÁ B.: Média a společnost - Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Praha Portál, 2003.

BARTOŠEK J.: Žurnalistika. Středisko distančního vzdělávání Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1997.

CHALOUPKOVÁ, H.: Tiskový zákon - Komentář, nakl. C.H. Beck 2001 (obsahuje i další související předpisy "o ochraně osobních dat", "o svobodném přístupu k informacím", "o regulaci reklamy" apod..

ČAPEK, K.: Jak se dělají noviny.

JIRÁK J., KÖPPLOVÁ B.: Média a společnost - Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Praha Portál, 2003.

OSVALDOVÁ, B.; HALADA, J.: Encyklopedie praktické žurnalistiky.. Praha Libri, 2002.

KUBÍK, JIŘÍ; SLONKOVÁ, SABINA: Tíha slova – A co jsme do novin nepsali, Prah, Pragma 2001

Kolektiv autorů pod vedením Barbory Osvaldové: Zpravodajství v médiích, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2001, Státní vědecká knihovna v Ústí nad Labem, absenčně

Tomáš Trampota: Zpravodajství, Portál, Praha, 2006, Státní vědecká knihovna v Ústí nad Labem, absenčně

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Vlastimil Novák
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

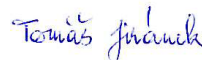
Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Poděkování

Rád bych poděkoval panu Mgr. Jiřímu Studenému za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné rady, připomínky a ochotu. Děkuji také Mgr. Vlastimilu Novákovi, bez kterého by tato práce nikdy nevznikla.

Richard Valoušek

Prohlašuji

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

v Pardubicích dne 29. 6. 2009

Richard Valoušek

Souhrn

Investigativní žurnalistika, součást neustále se vyvíjejícího mediálního světa, je považována za činnost důkladného zkoumání, vyhledávání a sbírání informací. Na tomto významovém základě je zařazena do historického kontextu světového tisku. Prostřednictvím následného představení nejvýznamnějších osobností investigativní žurnalistiky a sledováním jejich činnosti se práce zabývá objektivitou v médiích, jejich morální silou a postupným vývojem etického kodexu. Na tomto základě stručně představuje hlavní světové investigativní kauzy druhé poloviny 20. století a podrobně se věnuje třem případům zveřejněných na stránkách deníku Mladé fronty Dnes mezi lety 2001 a 2007. Na jejich pozadí popisuje hlavní využívané investigativní metody, novinářova rizika a následné dopady na společnost po zveřejnění těchto případů.

Klíčová slova: investigativní žurnalistika, investigace, etika, objektivita, Mladá fronta Dnes

Summary

Investigative journalism, part of the constantly developing media world, is thoroughly defined in the introduction of this essay, and – based on that definition – it is put in the historical context of the press in the world. Through a subsequent presentation of the most important personalities of investigative journalism; through the description of their activities, the essay focuses on the media objectivity, their moral virtues and the gradual development of the code of ethics. Consequently, the essay introduces major investigative stories of the second half of the 20 th century's world and pays particular attention to three stories published in MF DNES daily in 2000 – 2007. On their background, the essay describes used investigative methods, the risk taken by the journalists and the following impact of publishing those stories on society.

Keywords: investigative journalism, investigate, ethic, objectivity, Mladá fronta Dnes

Obsah

Úvod	1
I. Investigativní žurnalistika – vymezení pojmu	3
I.I Definice výrazu investigace	3
I.II Počátky investigace ve světové žurnalistice	4
I.III Bulvár, jako součást investigativní žurnalistiky	8
I.IV Etika ve světových médiích.....	8
I.V Etika v českých médiích.....	9
I.VI Novinář jako nositel pravdy	11
I.VII Objektivita nebezpečnou zbraní.....	12
I.VIII Českoněmecký reportér Egon Erwin Kisch.....	14
I.IX Vývoj české a československé žurnalistiky, se zaměřením na její investigativní část.....	16
II. Vyhledávání a získávání informací	21
II.I Morální síla médií	21
II.II Pravidla pro vyhledávání informací.....	21
II.III Nástroje k vyhledávání informací.....	23
II.IV Možné důsledky investigativních případů	29
II.V Vlivové agentury	30
II.VI Závěrem	31
III. Nejznámější světové případy investigativní žurnalistiky	32
III.I Případy odehrávající se ve Spojených státech amerických	32
III.II Nejvýznamnější britské případy investigativní žurnalistiky	37
III.III Závěrem.....	40
IV. Charakteristika deníku Mladá fronta DNES.....	41
IV.I Historie deníku od jeho vzniku po současnost	41
IV.II Nejznámější investigativní případy na stránkách deníku.....	42
V. Zaměření na tři konkrétní kauzy investigativní žurnalistiky v deníku Mladá fronta Dnes	43
V.I Investigativní žurnalistika v deníku Mladá fronta Dnes po roce 2001	43
V.II Kauza Srba: hotel Český dům a pokus o vraždu novinářky Slonkové.....	43
V.III Ohlédnutí za kauzou Český dům.....	46
V.IV Pokus o nájemnou vraždu novinářky Sabiny Slonkové.....	48
V.V Katastr nemovitostí.....	49
V.VI Kauza odhalení tajné služby BIS	49
V.VII Kauza Gross a jeho byt: aféra, která donutila premiéra ČR rezignovat	50
V.VIII Ohlédnutí za kauzou Grossova bytu	53
V.IX Kauza Gross bohatcem: získání akcií v hodnotě několika desítek milionů korun	54
V.X Ohlédnutí za kauzou Grossova zbohatnutí.....	55
Závěr	57
Použitá literatura.....	60
Slovníky a encyklopedie	61
Biografie.....	61
Použité prameny.....	61
Noviny a jiné	61
Internetové zdroje	62
Resume.....	63
Přílohy.....	63

Úvod

Práce pojednává o investigativní žurnalistice jako celku. Snaží se, na pozadí nejznámějších případů, ukázat nejčastěji využívané metody, možná novinářova rizika a společenské následky provázející odhalení významných případů.

V první kapitole je definován pojem investigace, který stále není pevnou součástí české mediální práce. Díky tomuto vymezení je možné následně poukázat na jeho historický vývoj a hlavní osobnosti z přelomu 19. a 20. století. Těmi byli zámožní vydavatelé Joseph Pulitzer a William Randolph Hearst, vlastníci mimo jiné newyorské deníky *Journal*, respektive *World*. Po jejich mnohaletém soupeření o přízeň čtenářů, při němž se nebáli sáhnout k neetickým prvkům, vznikl pojem známý jako *yellow journalism* neboli žlutá žurnalistika. Ten je, společně s činností těchto žurnalistů, popsán v další části první kapitoly.

Práce neopomíjí ani českou žurnalistiku. V té je vyzdvihnuta osobnost Egona Erwina Kische, považovaného za zakladatele domácí investigativní novinářiny. Popisován je jeho přínos pro tuzemskou mediální scénu a odvaha, se kterou se uchyloval k nebezpečným praktikám.

Rozbor problematiky etických norem, snaha o uchopení pojmu objektivity a popis morální síly médií přibližuje důležité prvky investigace. Postupný vývoj etických pravidel a využívané novinářovi nástroje k objektivnímu jednání, by měly být východiskem čtvrté části první kapitoly. Na základě předchozích zjištění jsou následně vybrány hlavní postupy v šetření jednotlivých případů, jejich nástroje a případná společenská rizika. Díky tomu je následně možné sledovat na podrobných případech postup investigativních novinářů.

Podobně se tato práce snaží sledovat kauzy na české žurnalistické scéně, která byla tlumena silnou cenzurou během komunistického režimu. Přesto je naznačeno, jak výjimečný byl pro domácí média rok 1968. Skutečný rozvoj investigativních metod v České republice se ovšem začal výrazněji vytvářet až po sametové revoluci. Zásahu na tom měli z velké části reportéři deníku *Mladé fronty Dnes*. V závěrečné kapitole je tak rozebrán, s přihlédnutím na vybrané investigativní metody, postup reportérského oddělení tohoto deníku v případech odehrávajících se mezi lety 2001 a 2007.

Práce čerpá převážně z čistě odborných knih zabývajících se žurnalistikou. V nich se autor věnoval prvkům zahrnujícím investigativní práci. Nejvíce k tomu sloužila studie Briana McNaira *Sociologie žurnalistiky*, ve které se mimo jiné snažil uchopit společenské normy etiky a objektivity sloužící k dalšímu studiu investigativní žurnalistiky.

K popisu historického vývoje a představení hlavních postav investigativní žurnalistiky, byly využity rovněž knihy psané v angličtině. Ty z jedné části tvoří biografie a z druhé specializované práce zahrnující konkrétní investigativní případy. Významným vodítkem pro autora byly životopisné knihy amerických prezidentů Ronalda Reagana a Billa Clintona a také studie známého autora literatury faktu z oblasti kriminalistiky Václava Pavla Borovičky *Watergate*, přibližující hlavní investigativní aféry ze Spojených států amerických z druhé poloviny 20. století. S následným přihlédnutím na postřehy amerického tisku a českých novinářů, kteří dané kauzy sledovali, bylo možné jednotlivé aféry stručně a výstižně popsat a následně na nich sledovat význam investigativních žurnalistů.

Pro představení českého novináře Egona Erwina Kische byl velice užitečný *Sborník ze Symposia o životě a díle Egona Erwina Kische k 120. výročí jeho narození*, na němž se podílel kolektiv autorů pod vedením Barbory Osvaldové. V neposlední řadě bylo k získání potřebných informací využito odborných slovníků a internetových zdrojů, které pomáhaly k ucelení informací. Bibliografické údaje ke všem zmíněným publikacím jsou přiloženy v závěru práce.

Na základě již zmíněných literárních a internetových pramenů, autorových zkušeností z působení v reportérském oddělení *Mladé fronty Dnes* a sledováním mediálního života posledních let, by se práce měla stát uceleným vodítkem pro další zkoumání fenoménu investigativní žurnalistiky.

I. Investigativní žurnalistika – vymezení pojmu

I.I Definice výrazu *investigace*

Český výraz pro investigativního novináře není stále přesně definován, přesto se tento druh žurnalistiky v České republice objevuje již velmi často. Redakce tuzemských deníků se při definici snaží držet přesných překladů slova *investigate*. Ty podle *Anglicko-českého výkladového slovníku* zahrnují *vyšetřovací* či *zkoumající činnost*.¹ Obdobně slovník popisuje slovo *investigation*, tedy jako *zkoumání* a *vyšetřování*.

Dál posouvá význam těchto novinářských pojmů Fronkův *Anglicko-český slovník*, který uvádí, že *investigate* znamená *prostudování věci* a *investigation* *hloubavý* a *bádavý postup vyšetřování*.² Tím se význam slova lehce rozšiřuje představou, že případ odhalíme pomocí prostudování materiálů a velice intenzivním vyšetřováním do hloubky věci.

K přesnější definici anglických pojmů pomáhá druhé vydání *Oxfordského anglického slovníku*. V něm se uvádí slovo *investige*, jako složenina slov *in* a *vestige*, čímž se dostává k významovému kořenu slova³. Samotné slovo *vestige* znamená *stopa*, *zbytek*, *pozůstatek* či *špetka*. A jestliže se slovo *vestige* použije ve smyslu, že *vestige* neboli *pozůstatek* něčeho již neexistuje, nezbývá tak po tom ani malá část.⁴

Z toho se dá usuzovat, jak si smysl slova vykládat s připojením předložky *in*, tedy *v* nebo *uvnitř*. Investigativní novinář se podle této definice snaží uvnitř stop či zbytku důkazů objevit pravý význam a příčinu celého případu, a to do poslední podrobnosti, aby již nebylo co dále objevovat. Tento význam je z části přehnaný, protože jen málokdy se povede případ rozebrat do nejdrobnějších maličkostí, aby na něm již nebylo co odhalit. Přesto nám podrobné zkoumání samotného významu této žurnalistické činnosti může pomoci při definování novinářské práce.

I přesto, že jsme si upřesnili význam slova *investige*, je důležité poukázat na používání odvozeného slova *investigace*. To se totiž začalo v českém novinářství velmi často používat, ovšem jeho pravý smysl může být chápán nepřesně. Podle toho, co tu již bylo uvedeno, je patrné, že *investigace* znamená *činnost důkladného* či *soustavného zkoumání*, *vyhledávání* a *sbírání informací*.

1 SINCLAIR, John et al. *Anglicko-český výkladový slovník*. Praha, 1998. ISBN 80-7106-304-5. s. 528

2 FRONEK, Josef. *Anglicko-český, česko-anglický slovník*. Praha, 1998. ISBN 80-85927-48-9. s. 257

3 SIMPSON, J.A., WEINER, E.S.C. *The Oxford English Dictionary, Second edition. Volume VIII*. Oxford, 1989. ISBN 0-19-861186-2. s. 47

4 SINCLAIR, John et al. *Anglicko-český výkladový slovník*. Praha, 1998. ISBN 80-7106-304-5. s. 1106

Tím se ale odvracíme od novinářské činnosti do jiných oborů. V češtině totiž vyšetřovací činnost využívají policisté a zkoumání vědci. Z tohoto důvodu se využívá odvozeného přídavného jména *investigativní*, které má upřesňovat novinářskou práci, jako *podrobné a zasvěcené pátrání*.

Přesnými překlady významů investigativní činnosti se dostávám k problému definice investigativního novináře. Podle anglických překladů by se mohlo na první pohled zdát, že funkce novináře v sobě zahrnuje práci podobnou policii, právníků a jim podobným orgánům. Od nich se však liší především tím, že činnost novináře není právně opodstatněná a úzce souvisí především s publikací.

I.II Počátky investigace ve světové žurnalistice

Proto, abychom co nejpřesněji určili rozsah investigativní žurnalistiky, vystihli její pravý smysl a význam v současné době, je potřeba se vrátit na konec 19. století, kdy za mořem vypukl konkurenční boj mezi významnými vydavateli amerických novin, který silně ovlivnil podobu tisku následujícího století.

Jmenovitě se jedná o vydatele Josepha Pulitzer a o šestnáct let mladšího Williama Randolpha Hearsta. Oba pocházeli z naprosto odlišných poměrů. Zatímco Pulitzer se narodil v Maďarsku a po přestěhování do Spojených států byl nemajetný,⁵ Hearst byl potomkem bohatého obchodníka. Jejich dráhy tak od samotného počátku neměly stejnou startovní čáru. Pulitzer žil ve Spojených státech v tehdy silně německy osídleném Saint Louis ve státě Missouri, kde rovněž začal se svou novinářskou praxí a po několika letech si koupil vlastnický podíl v menších novinách.⁶

To Hearst měl díky otcově vysokému obchodnímu postavení cestu snadnější, když jako správný následovník rodinné tradice začal svůj profesní život na místech nejvyšších. V roce 1887 se v nakladatelství *San Francisco Examiner* ujal vedení a svým mottem *Monarch of the Dailies* neboli *Vládce mezi novinami* jasně ukázal cílevědomost a sebevědomí, se kterou se do své práce pustil.⁷

V té době byl již ovšem Pulitzer zkušeným novinářem a své novinářské impérium začal kromě Saint Louis budovat také v New Yorku. Tam se pomocí svého zvyšujícího se jmění a rostoucími vydavatelskými úspěchy ujal deníku *New York World*, jenž zdaleka nepatřil ve městě k těm nejprodávanějším.

5 BRIAN, Denis. *A life Pulitzer*. New York, 2001. ISBN 0-471-33200-3. s. 1,5

6 Tamtéž. s. 7,8

7 FRAZIER, Nancy. *William Randolph Hearst: Modern Media Tycoon*. Woodbridge, 2001. ISBN 1-567-11512-8. s. 67

V té době, tedy v roce 1883, kdy *World* koupil, vyzkoušel zajímavý pokus razantní změnou grafického vzhledu novin. Říkával tomu *bonbónek pro oči*.⁸ Díky sledování o mnoho úspěšnější konkurence pochopil, že prodejnost zaručují pestré titulní strany novin, kde se objevují ty nejzajímavější zprávy. A tak se rozhodl, že jejich vzhled upraví také ve svém novém periodiku. Pustil se do vydávání ilustrací, jež v některých případech zaplnily půlku strany⁹. Tyto grafické výstřednosti, na které v té době lidé nebyli zvyklí, protože titulní strany novin do té doby podobné ilustrace nevydávaly, ovlivnily vydavatelskou činnost tak silně, že se tato tradice u některých deníků drží dodnes, i když jde převážně o fotografie.

Jak sám Pulitzer hlásal, jeho noviny měly být chytré, ale na druhou stranu obsáhlé a především skutečně demokratické. Často se nechával slyšet, že mu jde především o odhalení korupce a špíny, o odbourávání veřejného zla a násilí.¹⁰ V novinovém zpravodajství psal o odborech, bránil právo na stávkou a velice se zajímal o sociální problémy. Velkým rozdílem v pojetí Pulitzerova *Worldu* oproti ostatním newyorským novinám bylo jeho neliterární zprostředkování událostí, které pojímal spíše jako vylíčení konkrétních příběhů ze života. Jeho reportéři chodili v převlečení do vězení, nemocnic a azylových útulků a psali o zjištěných nesrovnalostech.¹¹ Lze jen odhadovat, co ho vedlo k takto razantním změnám, na něž dříve nebyla americká veřejnost zvyklá. Jistí si můžeme být jen inspirací z jeho životních zkušeností. Pulitzer vyrůstal mezi obyčejnými lidmi a jim také své noviny převážně adresoval.

V tom se nejspíše nejvýrazněji odlišoval od svých předchůdců, kteří sice využívali první z deseti dodatků *Ústavy Spojených států amerických* zaručující svobodu projevu, tisku, náboženství a dalších základních práv¹², ale svou činností spíše tlumočili názory a zájmy vyšších vrstev či politických stran a opomíjeli obyčejné obyvatele, k nimž měli společenským postavením daleko.

Právě Pulitzerova snaha o co nejvěrnější výpověď svým čtenářům, se postarala o první investigativní případ. Alespoň to lze dohledat v jeho monografii, ve které popisuje prezidentskou volbu Spojených států v roce 1884. V té se rozhodovalo mezi demokratem Groverem Clevelandem a republikánem Jamesem Blainem. Většina novin zveřejnila, že Cleveland má nemanželské dítě a tvrdě ho za to kritizovala. Pulitzer jeho odsouzení nijak výrazně nezmírňoval, ale spravedlivě se snažil hledat chyby také na druhém prezidentském

8 BRIAN, Denis. *A life Pulitzer*. New York, 2001. ISBN 0-471-33200-3. s. 63-68

9 Tamtéž. s. 63-68

10 Tamtéž. s. 63-68

11 PROKOP, D. *Boj o média: Dějiny nového kritického myšlení o médiích*. Praha: Karolinum, 2005.

ISBN 80-246-0618-6. s. 217

12 NEVINS, A., COMMAGER, H.S. *Dějiny Spojených států*. Praha, 1947. ISBN není. s. 103, 109

kandidátovi. Svým pátráním o něm zjistil, že se nechal podplácet od železniční dopravní společnosti, kterou spravoval. Z velké části díky tomuto zjištění vyhrál prezidentské volby nakonec s těsným náskokem demokratický kandidát Cleveland.¹³

Z toho vyplývá, že i když Cleveland udělal chybu ve svém soukromém životě, není to vůči voličům tak nespravedlivé, jako Blainovo jednání zrazující důvěru veřejnosti. V tomto případě se tak ukazuje, jak Pulitzerův přístup ke čtenářům otevíral možnosti pro jeho novinářskou práci. Sledováním jednotlivých případů, jež odhalovaly veřejné zlo, prokázal jeden z bezpodmínečných předpokladů pro investigativní žurnalistiku.

Od roku 1887 ve své redakci Pulitzer zaměstnával Elizabeth Cochrane přezdívanou *Nelly Bly*. „Ta ve své době platila za nejlepší novinářku světa. Předstírala duševní onemocnění a byla umístěna do psychiatrického ústavu *Blackwell's Island*. Po propuštění vzbudila rozruch reportáží, ve které popisovala, jak jí vsadili do oddělení nazývaném „past na krysy“, kde pacienti museli jíst odpadky. Po prošetření případu bylo vedení ústavu propuštěné a na zlepšení poměrů v podobných institucích byly uvolněny tři miliony dolarů. Podobné reportáže *Nelly Bly* vydávala o poměrech v továrnách, nemocnicích a vězeních.“¹⁴

V té době, v devadesátých letech 19. století, se již v San Franciscu naplno rozzářila hvězda jménem William Randolph Hearst, který pomocí peněz rodičů vybavil své redakce nejnovějšími technologiemi a nutil redaktory chodit neustále do terénu a sbírat co nejzajímavější náměty.

Tohoto stylu se držel rovněž v následujících letech, kdy zamířil do New Yorku a stal se majitelem krachujícího deníku *New York Morning Journal*. Z názvu vypustil slovo *Morning*¹⁵ a pod názvem *New York Journal* začal budovat své postavení mezi silnou newyorskou konkurencí, ve které již měl své pevné místo Pulitzer. Právě jeho noviny se staly pro Hearsta vzorem a zároveň největší překážkou na cestě za úspěchem, protože *World* odebírala velká část newyorských obyvatel.

Za úspěchem *Worldu* stála nejen samotná Pulitzerova postava, ale také v té době velice oblíbený komiksový seriál *The Yellow Kid* neboli *Žlutý kluk*. Ten vycházel každou neděli a jeho ústřední postavou byl kluk ve žluté noční košili, jenž používal zvláštní satirické vyjadřování. O jeho tvorbu se staral výhradně Richard Felton Outcault¹⁶ a právě jeho Hearst

13 BRIAN, Denis. *A life Pulitzer*. New York, 2001. ISBN 0-471-33200-3. s. 86-96

14 PROKOP, D. *Boj o média: Dějiny nového kritického myšlení o médiích*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0618-6. s. 217

15 Tamtéž. s. 218

16 Americký autor komediálních skic, tvůrce kresleného seriálu *Yellow Kid*.

svými penězi přeplatil a přetáhl do svého deníku *Journal*, kde Outcault navázal na vydávání komiksu.

V důsledku toho přišel *World* o spoustu čtenářů, kteří začali kvůli své oblíbené komiksové postavičce kupovat *Journal*. Pulitzer boj o čtenáře nevzdával a ve vydávání komiksu nepřestal, když na jeho tvorbu najal kreslíře George Lukse¹⁷. Oba deníky od té doby vydávaly komiksový seriál současně a dokonce se stejným žlutým maskotem. Tento konkurenční boj je dodnes znám jako *yellow journalism* neboli *žlutá žurnalistika*.

Soutěživost těchto dvou osobností amerického tisku došla tak daleko, že se Pulitzer přestal striktně držet své snahy dopátrat se za každou cenu ověřené pravdy a čtenářům předkládal v rychle se vytvářejícím konkurenčním boji čím dál více senzacechtivé zprávy. Důkazem je událost z 15. února roku 1898, kdy došlo v havanském přístavu k výbuchu americké bitevní lodi *Maine*, při němž zemřelo dvě stě šedesát lidí. Protože v té době probíhala španělsko-americká válka o Kubu, případ byl velice pozorně vyšetřován. Během pátrání po příčinách se většina redakcí nepouštěla do spekulací, co nebo kdo výbuch způsobil, a čekala na výsledky zkoumání. Výjimku tvořily *World* a *Journal*, když mezi sebou spustily konkurenční hon za možnými příčinami výbuchu. Paradoxní bylo, že většinou zveřejnily podobná odhalení. Jedním z nich byl závěr, že výbuch způsobil nastrčený vadný kabel, což se později ukázalo jako výmysl. I když prodejnost *Worldu* v těchto dnech dosáhla rekordně vysokých čísel, Pulitzer si, podle pozdější korespondence, velmi vyčítal, kam až ho donutil konkurenční boj s Hearstem zajít.¹⁸

To Hearst byl podle dostupných informací člověk s naprosto odlišným přístupem. Dobře si byl vědom Pulitzerovy snahy každou informaci pečlivě ověřovat a sám se pouštěl do zveřejňování případů s mnohem menší ostražitostí. Za následek to mělo sice velké riziko nepravdivých zpráv, ovšem to vzrůstající oblíbenosti jeho novin nebylo překážkou.

Jeho každodenní snahou bylo především odhalování korupce neboli braní úplatků městských zastupitelů.¹⁹ To se stalo v druhé polovině 19. století společensky neúnosnou záležitostí a veřejnost si přála každé její odhalení. Důvodem silného veřejného zájmu o korupci, je její rozšíření během mohutné výstavby železnice v 19. století. Úplatky se staly téměř nedílnou součástí při rozhodování, kudy železnice povede a které pozemky zabere. A protože to byly velkolepé a dalekosáhlé projekty, jež se dotkly velké části amerických obyvatel, jednalo se o celospolečenský problém.

17 Americký realista, malíř a pokračovatel kresleného seriálu *Yellow Kid* v *New York World* po Outcaultovi.

18 BRIAN, Denis. *A life Pulitzer*. New York, 2001. ISBN 0-471-33200-3. s. 229 - 236

19 PROKOP, D. *Boj o média: Dějiny nového kritického myšlení o médiích*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0618-6. s. 218

Hearst, jako již zkušený novinář, si toho byl dobře vědom a svou práci tomu podřizoval. Dokonce ještě přitvrdil ve svých praktikách a nabízel publiku přesně to, co žádalo, tedy skandály, vraždy a neřesti. Denně se čtenáři mohli dočíst například o přistihnutí úspěšných a veřejně známých osobnostech v choulostivých situacích.

Jak uvádí řada autobiografií amerických herců, Hearst velice ochotně a rád pořádal velkolepé večírky, jejichž hosty byly hvězdy filmového plátna. Ty se tak mohly stát jeho další kořistí.²⁰

I.III Bulvár, jako součást investigativní žurnalistiky

Za velmi složitě zařaditelnou část investigativní žurnalistiky je považován bulvár, jehož název je odvozen od široké městské silnice. Postupně se takto začalo přezdívat většině periodik snažících se o rychlé šíření senzačních zpráv, protože noviny tohoto typu byly prodávány pouličními prodavači na hlavních městských třídách. Odtud tedy název *bulvární tisk*.²¹

V dnešní době, když se řekne bulvár, téměř nikoho nenapadne tento žánr spojovat s ušlechtilým názvem investigace, přesto její některé charakteristiky bulvár naplňuje. Záhadné vraždy, sledování známých osobností, jejich přistižení při neetickém jednání a následná publikace těchto informací. To jsou v krajních případech rovněž principy investigativní žurnalistiky.

Bulvár se však časem zjednodušil, informace se přestaly ověřovat a na prvním místě šlo o senzaci. Zábrany sebekontroly bulvarizujících novin zmizely, a bulvár se začal od investigace vzdalovat. Nynější podoba bulváru se nedá považovat za součást investigativní žurnalistiky, přesto využívá její metody a některé rysy s ní má společné.

I.IV Etika ve světových médiích

Důležitou položkou, pomocí které můžeme odlišit bulvární zaměření redakce od skutečné investigativní žurnalistiky, je podoba etického kodexu. Podle něj se sice řídí drtivá většina tuzemských i zahraničních redakcí, ovšem jeho vymezení se může výrazně lišit.

V redakcích se začala etická stránka novinové práce výrazně vyvíjet souběžně se vznikem *žlutého tisku*, tedy na konci 19. století. Hlavním motivem vzniku etických kodexů bylo znechucení odborné části společnosti z nedostatku odpovědnosti jednotlivých novin

20 ELIOT, Marc. *Cary Grant. Životopis*. Praha, 2004. ISBN: 978-80-7381-404-5, aj. s. 147, 158 - 159

21 PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS, Jiří, a kol. *Akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha, 2000. 834 s. ISBN 80-200-0607-9. s. 116

a též snaha o podbízení se čtenáři. Veřejné mínění se rozdělilo na dvě důležité skupiny. Na ty, kteří se těšili na každou nově zveřejněnou senzační zprávu, i když nemusela být založena na pravdivé informaci, a ty, jež tuto formu publikace kritizovali. Jejich nespokojené hlasy bylo slyšet stále častěji, přesto jejich prosazení nebylo vůbec jednoduché. Vzhledem k tomu, že v čele většiny novin, především ve Spojených státech amerických, stáli bohatí obchodníci, kteří bohatli silnou průmyslovou revolucí, nemohla být žádná námitka proti nim prosazena.

Ve Spojených státech se vyvíjel tisk svou vlastní cestou. Díky prvnímu dodatku k ústavě, v níž byla schválena mimo jiné svoboda projevu a svoboda tisku, si redakce mohly v podstatě psát, co chtěly. V čele jednotlivých redakcí ovšem stáli většinou politicky aktivní představitelé nebo lidé, kteří měli zájem o podporu politiků, a zprávy tak často korespondovaly se zájmy a názory jednotlivých politických seskupení.

Teprve s příchodem *žluté žurnalistiky* se začalo více poukazovat na přehnané pobuřující články a kritické hlasy k vývoji některých novin nabíraly na síle. Výraznější změnu pak přinesla první světová válka, která byla mimo jiné chápána jako šance nápravy společenské úrovně. Meziválečné období, kdy se dostala do popředí hospodářská krize a Evropa sledovala se zatajeným dechem snahu Adolfa Hitlera dostat se v Německu k moci, zbrzdila mírně vývoj etického uvědomění v médiích. I když se zvyšující společenský tlak snažil držet jednotlivé redakce v normě etických pravidel, jejich snaha dosáhnout co největšího počtu čtenářů často vítězila.

Další zlomový okamžik přišel po druhé světové válce. Konkrétně dva roky po jejím skončení, kdy ve Spojených státech vznikla *Komise pro svobodu tisku*. Ta měla připomenout a zdůraznit svobodu projevu, která je zakotvena v ústavě země, ovšem přísně přikazovala, aby redakce nezapomínaly na svou společenskou zodpovědnost. Poválečné snahy o morální pozvednutí médií poté ještě podtrhla nově založená *Mezinárodní federace novinářů*, apelující na svobody tisku společně s jeho principem společenské zodpovědnosti. O sedm let později je založena *Mezinárodní federace novinářů*.²²

I.V Etika v českých médiích

Celosvětové snahy o zavedení etiky v tištěných médiích se postupně zvyšovaly, ovšem ve Východní Evropě byl tento vývoj silnou cenzurou ze strany komunistického režimu, pozastaven. Z důvodu studené války nebyly západoevropské či severoamerické dohody v Československu nijak uplatňovány.

22 McQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Praha 2007. ISBN 978-80-7367-338-. s. 148-156

Změna nastala až po roce 1989. Do té doby se žurnalistika až na krátké výjimky tvořila pouze v oficiální stranické podobě, která zahrnovala loajalitu a ideologičnost. Po sametové revoluci se v Československu otevřely brány svobodnému tisku. Zpočátku nikdo nechtěl nahlas hovořit o nějakých omezeních, nebo snad dokonce etických pravidlech. Redakce se zaměřily na vlastní tvorbu a styl vyhledávání informací. Tím však zvýraznily odstup za západními médii, jenž vznikl mezi lety 1948 a 1989, především z důvodu cenzury ze strany *STB* a *ÚVKSC*.²³

I když se nahlas příliš nehovořilo o určitých pravidlech, každá redakce měla své nepsané, v některých případech i psané, předpisy, podle kterých se její zaměstnanci měli řídit. To však nedokázalo nahradit oficiální kodexy, a tak v Česku chyběla hlubší diskuze pomáhající posunovat mediální činnost kupředu.

K prvnímu oficiálnímu kodexu se nakonec odhodlala *Česká televize* 27. září 1995, kdy vyšla její pravidla, jejichž hlavní obsah přesně označoval nesmírně důležitý rozdíl mezi zprávami a názory.²⁴ Novinářský kodex na sebe nechal čekat další tři roky. 18. července 1998 vydal *Syndikát českých novinářů Etický kodex novináře*. Tím se řídili povinně všichni členové. Kodex se skládá ze tří částí:

- *právo občanů na včasné, pravdivé a nezkreslené informace,*
- *požadavky na vysokou profesionalitu,*
- *důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšující autoritu medií v žurnalistice.*²⁵

Na konci 20. století už měla většina tištěných médií svůj novinářský kodex, přesto se jednalo v mnoha případech pouze o neoficiální předpisy pravidel, podle kterých se sice měli novináři jednotlivých redakcí řídit, ale nejvyšším trestem pro ně mohlo být rázné domluvení v kanceláři nadřízeného.

Prvním zveřejněným etickým kodexem se pochlubil časopis *Týden* v říjnu roku 1998. To strhlo lavinu zveřejňování kodexů. Po *Týdnu* následovaly v lednu roku 2002 *Hospodářské noviny*, za dva měsíce *Mladá fronta DNES* a v říjnu roku 2004 deníky *Bohemia* a *Moravia*.²⁶

23 Statní bezpečnost a Ústřední výbor Komunistické strany Československa

24 MORAVEC, Václav. *Etika a česká média*. In: *10 let v českých médiích*. Praha, 2005. ISBN: 80-7178-925-9. s. 53, 54

25 Tamtéž. s. 54, 55

26 Tamtéž. s. 56, 57

I.VI Novinář jako nositel pravdy

Pravda a důvěra. Dva pojmy, které svou důležitostí hrají významnou roli nejen ve sdělovacích prostředcích, ale všeobecně v celé společnosti. Tato práce se nemá zabývat samotnou teorií pravdy, podstatou epistemologie či principy pragmatismu. Podrobné rozebírání koherenční, korespondenční a konsensuální teorii pravdy by ji odvedlo od jejího jádra, jak bylo načrtnuto v Úvodu.

Pro žurnalistiku je nejpodstatnější vztah důvěry čtenářů k pravdivým výrokům a informacím. Jak uvádí Brian McNair v knize *Sociologie žurnalistiky*, právě etický kodex novinářovu snahu usměrňuje k dosažení bezúhonnosti a důvěryhodnosti u nezasvěcené veřejnosti.²⁷ Z toho vyplývá, že žurnalistům je přisuzován status informátorů o pravdě. Stejně jako v této knize, je často žurnalistika považována za profesi autorizovaných vypravěčů pravdy nebo oprávněných šířitelů faktu. McNair žurnalistickou profesi přirovnává k práci lékařů či právníků a uvádí, že pokud má veřejnost žurnalisty považovat za profesní skupinu, musí mít tito etický kodex: „Lékaři jsou nositeli diskurzu o těle. Máme-li se s důvěrou svěřit do jejich rukou, musíme jim věřit. Smyslem lékařské etiky, kodifikované v Hippokratově přísaze, je podpořit důvěru nás laiků v opodstatněnost lékařské vědy. Stejným způsobem zaručuje právnická etika diskurs spravedlivosti, legitimizuje práci v oblasti práva jako hodnou úcty a objektivní, i když to někdy znamená obhajobu vraha dítěte.“²⁸

Prostřednictvím toho si můžeme povšimnout propojenosti důvěry s pravdou, protože všechna zmíněná odvětví by bez důvěryhodnosti byla bezcenná. Etický kodex samozřejmě v žádném případě nezaručuje pravdivost zveřejňovaných informací, ovšem přesto napomáhá k vytvoření důvěry. Jak sám McNair přiznává, etika může být v dané profesi prostředkem usnadňujícím společenskou oprávněnost k pravdivým výrokům, což je výrok přinejmenším odvážný.

Každý novinář má určitou zodpovědnost, ať už ke svému nadřízenému nebo k samotnému čtenáři. Ta sice ještě sama o sobě nezaručuje novinářovu snahu o co nejověřenější zprávy, silný konkurenční tlak mezi médii však již ano. Honba za pravdou se stala silným argumentem, proč při nákupu zvolit právě tyto a ne jiné noviny. To redakce následně posouvá k tržnímu úspěchu a finančním ziskům, což nutí majitele vydavatelství tlačit na redaktory, aby se snažili vyhledávat nejen zajímavé, ale také pravdivé a ověřené zprávy.

27 McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha 2004. ISBN 80-7178-840-6. s. 67

28 Tamtéž. s. 67

I.VII Objektivita nebezpečnou zbraní

K úspěchu novinářské práce je nezbytná objektivita, ovšem pokud se jí člověk skutečně chce přiblížit, musí se pokusit odhalit své specifické předsudky, jež mu brání k objektivnímu uchopení skutečnosti. Se zaměřením na žurnalistiku by měla objektivní pozorování poskytovat spolehlivá a přesná fakta, která budou redakcemi jasně oddělené od názorů. K tomu byl vytvořen například etický kodex *České televize* v roce 1995. Vyhnout se subjektivního pohledu a zajistit nestrannost vlastního rozhodování nikdy zcela nelze, přesto je možné nalézt prvky, při jejichž používání se dá subjektivita alespoň zmírnit.

Tím prvním je bezpochyby vyjádření více stanovisek k dané problematice. Tím, že dá novinář prostor několika názorovým stranám, zaručí pro danou problematiku větší možnost diskuze a projednávání. A i přesto, že se nebude moci ubránit subjektivnímu vyjadřování, tímto pravidlem ji přinejmenším ztlumí.

Pravidla jsou jedna věc, ale řídit se jimi, je věc druhá. Novináři se často určitých pravidel snaží držet, ovšem zásluhou rychlé modernizace jejich práce, se dostávají pod časový tlak, musí pracovat intenzivněji, rychleji a o to častěji s menší možností oslovovat všechny hlasy, které jsou k dané problematice potřeba. Novináři tak ve snaze o maximální objektivitu oslovují tzv. elitní skupiny, jak o nich hovoří McNair ve své knize. On do nich zahrnuje především vysoce postavené pracovníky svých oborů, tedy ekonomické odborníky z úspěšných firem a vedoucí zaměstnance.²⁹

Samotný výběr je však sám o sobě neobjektivní, protože při něm vzniká riziko předpojatosti. Navíc se dá očekávat, že lidé z těchto sociálních skupin budou mít od průměrných obyvatel rozdílné názory, například na ideální úroveň nezaměstnanosti nebo na řešení finanční krize. Nabízí se tedy otázka, proč zpravodajské relace neosloví kromě předsedy federace zaměstnavatelů rovněž představitele zaměstnanců. Všeobecně je zřejmé, že toho prvního považujeme za autoritativnější a tedy spolehlivější zdroj informací.

S tím souvisí z části další McNairova podoba novinářské objektivity, potvrzení žurnalistických výroků odvoláním se na příslušné autority. Redaktorův cíl, jak bylo již zmíněno, je zaujmout u čtenáře pozici věrohodného nositele informací. K tomu je potřeba zprostředkovat svá vyšetřená fakta tak, aby bylo prokazatelné, že jsou na novináři nezávislá.³⁰

Objektivita není pouze základním požadavkem na činnost žurnalisty, ale též jeho obrannou pomůckou. Na ni se řada novinářů obrací při obhajobě své práce. McNair popisuje

29 McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha 2004. ISBN 80-7178-840-6. s. 78

30 Tamtéž. s. 71, 72

objektivitu jako oddělující nástroj faktů a názorů,³¹ stejně jak k tomu nabádá velká část etických předpisů v žurnalistice. V praxi to však neznamená, že média, která se chtějí vyhnout možnému nebezpečí neobjektivního jednání, nesmí vyjadřovat své názory. Naopak čtenářské publikum mnohdy touží po vlastních názorech reportérů. Chce znát jejich postoje, protože podrobným sledováním jednotlivých případů mají k dispozici nejvíce argumentů, podle kterých si mohou svůj názor ucelit. V určitém bodě se mohou subjektivní názory stát zbraní. V dnešní době, kdy moderní technologie využívá většina redakcí a mají tak možnost dostat se velice rychle k ověřeným zprávám, je vlastní stanovisku reportérů velice ceněným zbožím.

Ve třetí definici objektivitu u McNaira se uvádí, že objektivita je vyváženost záznamu a důraz na popis diskuze. Tím odkazuje na silnou moc mediálních prostředků. Ty mohou svou širokou škálou argumentů, důkazů a vypovědí nabídnout čtenáři co největší množství materiálů k ucelení jejich vlastního názoru.

Přesto, při pohledu na žurnalistickou práci je jasné, že v médiích, odkázaných na lidský faktor, nelze zajistit neideologický, apolitický, nestranný systém zpravodajského výběru a referování. O to méně pak komentování. V lidských silách je velmi obtížně zbavit se určité tendenčnosti či zaujetí. Zpravodajství nikdy nemůže být čistě neutrální proces a nezáleží na tom, zda autor k realitě přistupuje s nejlepšími úmysly. Proto většina odborné veřejnosti přiznává, že absolutní objektivitu nelze docílit, jelikož už samotný výběr skutečností, které mají být vybrány, je proces neobjektivní.³²

Podobného názoru je rovněž pražský novinář Pavel Verner. Ten zpochybňuje funkci zpravodajství považovaného za hlavní složku českých i světových deníků. „Úloha zpravodajství je v otevírání okna do světa, protože výhled z okna záleží na tom, zda je okno velké či malé a skla průsvitně čistá.“³³ Zkrátka objektivní žurnalistiky lze dosáhnout pouze v případě, že žádná zpráva nebude přehlížena, nebude brána jako méně důležitá a nebude se projednávat, kam se v novinách umístí. To by ovšem noviny musely být nafukovací, aby v nich bylo možné vydávat veškeré získané informace.

Základem zajímavosti zprávy je tak zájem čtenářů. Na ně se ohlíží vedoucí oddělení novin a řídí se jejich vkusem.³⁴

31 McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha 2004. ISBN 80-7178-840-6. s. 71

32 OSVALDOVÁ, Barbora. Několik poznámek k objektivitě. In Kolektiv autorů. *Zpravodajství v médiích*. Praha, 2001, str. 13. ISBN 80-246-0248-2. s. 12, 13

33 VERNER, Pavel. *Zpravodajství a publicistika*. Praha 2007. ISBN 978-80-86723-37-2. s. 14

34 Tamtéž. s. 14

I.VIII Českoněmecký reportér Egon Erwin Kisch

Na koho jiného zaměřit svou pozornost při pátrání po investigativních počátcích v naší zemi, než na legendárního *zuřivého reportéra*³⁵ Egona Erwina Kische. Mluví se o něm jako o mytické postavě tuzemské žurnalistiky. Jeho osobnost naplňuje představu správného novináře, *novináře od boha, novináře osudem*³⁶. Je to právě on, kdo představuje novináře spontánně tvořícího, nekonečně zvědavého, který více času tráví v terénu než v redakci. Díky tomu si získává nejrůznější kontakty, je doma stejně v šantánu jako na fotbalovém hřišti, hovoří jednou s vojenskými šaržemi z okruhu plukovníka Redla a vzápětí s prostitutkami.³⁷

To, že se rozvoj investigativní činnosti nevyskytoval pouze za Atlantikem, potvrzuje také Barbora Osvaldová. Podle ní právě Kisch dokázal měnit svou identitu tak, aby mohl trávit čas v ohřívárnách a noclehárnách, nebo jet na chmel s nájemními česači. Byl zastáncem žurnalistiky očitého svědectví.³⁸

Díky Kischovým svědectvím se v jeho knihách dovídáme o fungování tzv. *novinářských burz*, kde se vyměňovaly informace důležité k vzniku zajímavých článků. Osvaldová novinářské burzy charakterizuje jako „místa, kde se diskutovala a vyměňovala spousta informací. Taková burza fungovala například v hotelu *Garni*, dále v restauraci *U Choděru* a *U Břejšků*. Sem chodil i Kischův vrstevník a přítel Jaroslav Hašek.“³⁹

Každý reportér měl na burze jasně určené úkoly. Jeden chodil denně do nemocnice a sledoval nejzajímavější případy, které byly přivezeny, jiný docházel na radnici a zapisoval si události z městské správy, třetí byl ve spojení s hasiči, čtvrtý s četnickými veliteli.⁴⁰

Kisch byl výjimečný svou improvizací, odhodláním a znalostí míst, kde většinu svých případů odhaloval. Své mládí prožil v Praze a s tímto městem též spojil začátek novinářské dráhy. Díky každodennímu městskému životu znal dobře jeho poměry a ovzduší, mohl tak zpracovat nesčetné pražské náměty. Praha v jeho reportážích ožila v historickém i soudobém měřítku.⁴¹

35 OSVALDOVÁ, Barbora. Příběh Egona Erwina Kische, novináře, který byl ochoten udělat cokoli, jen aby se dostal k zajímavým informacím. In Kolektiv autorů. *Egon Erwin Kisch, Známý a neznámý: Sborník ze Symposia o životě a díle Egona Erwina Kische k 120. Výročí jeho narození*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1088-4. s. 23, 24

36 KOPPLOVÁ, Barbara. Egon Erwin Kisch: vzdělaný novinář. In Kolektiv autorů. *Egon Erwin Kisch, Známý a neznámý: Sborník ze Symposia o životě a díle Egona Erwina Kische k 120. Výročí jeho narození*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1088-4. s. 13

37 Tamtéž. s. 13

38 OSVALDOVÁ, Barbora. Příběh Egona Erwina Kische, novináře, který byl ochoten udělat cokoli, jen aby se dostal k zajímavým informacím. In Kolektiv autorů. *Egon Erwin Kisch, Známý a neznámý: Sborník ze Symposia o životě a díle Egona Erwina Kische k 120. Výročí jeho narození*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1088-4. s. 23

39 Tamtéž. s. 24

40 Tamtéž. s. 24

41 FOND Městské knihovny v Praze. *Egon Erwin Kisch: Stručný medailon a bibliografie českých vydání děl E.E.Kische*, Praha, 1985. s. 2

Svou prací předstihl mnohonásobně své kolegy, a určil ráz dalšího vývoje investigativní žurnalistiky u nás. Kisch měl velký cit pro pečlivou a cílevědomou profesionální přípravu. Zakládal ji na podrobných znalostech, jež prokazoval v řadě svých knih.⁴²

Pro důkazy jeho vykonané práce nemusíme chodit daleko. Nejznámějším případem je Kischova cesta po stopách legendárního Golema. I když nakonec dopadla neúspěšně, sám reportér to neviděl příliš negativně: „Kdybych byl býval našel sochu, kterou stvořil můj předek, byl bych se možná pokusil probudit ji opět k životu. Ale jistě by se mi to nebylo podařilo tak, jak se mi to podařilo tím, že jsem ji nenašel. Golem ožil tím, že jsem ho marně hledal a napsal o tom.“⁴³ Tato výstižná reportérova výpověď o jeho významném detektivním pokusu nám jasně dokazuje, jak přistupoval ke své práci.

Kisch byl podle Osvaldové novinářem lidu, protože své informace čerpal ze znalostí mezilidských vztahů a městské společnosti.⁴⁴ O dalším známém případě píše Jarmila Haasová-Nečasová v doslovu knihy *Pražský pitaval*. Ta oceňuje Kischovo podrobné pátrání po každé maličkosti, která by případ co nejvíce osvětlila. Typickým příkladem je skvěle zpracovaný kriminální případ plukovníka rakouského generálního štábu Redla. Kischovi nestačily uveřejněné výsledky a dál pátral u zúčastněných osob po pozadí, příčinách a dalších pramenech celého případu.⁴⁵ Z toho je jasně patrné, že zuřivý reportér se nespokojil s pouhými strohými informacemi, jež by zveřejnil v malé zprávě dalšího novinového vydání. Kisch se naopak snažil své případy co nejkonkrétněji rozvést a teprve ve chvíli, kdy byl skutečně přesvědčen, že se dopátral veškerých možných informací, podal důkladnou zprávu. Ta v jeho podání zněla jako dalekosáhlý příběh, v němž autor pomáhal čtenáři spojovat nitky s důkazy.

Další velice významnou vlastností novináře Kische byla intuice. Rovněž díky ní se výrazně odlišoval od svých kolegů a následovníků. Často dokázal být na místě činu téměř ve stejnou chvíli, kdy se případ udál. Jedním z takových případů je požár *Říšského sněmu* v Berlíně, kde byl zatčen mezi prvními a poté měl velké problémy dokazovat, že nestojí za

42 KOPPLOVÁ, Barbara. Egon Erwin Kisch: vzdělaný novinář. In Kolektiv autorů. *Egon Erwin Kisch, Známý a neznámý: Sborník ze Symposia o životě a díle Egona Erwina Kische k 120. Výročí jeho narození*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1088-4. s. 13, 14

43 OSVALDOVÁ, Barbora. *Otec investigativní žurnalistiky*. In Lidové noviny, Rubrika Léto, Roč. 14, č. 182. s. 2

44 FOND Městské knihovny v Praze. *Egon Erwin Kisch: Stručný medailon a bibliografie českých vydání děl E.E.Kische*, Praha, 1985. s. 2

45 KISCH, Egon Erwin. *Pražský Pitaval*. Doslov Jarmily Haasové-Nečasové. Praha, 1958. ISBN-45.41818/56. s. 285 - 289

založením požáru.⁴⁶ Reportér Kisch neustále prokazoval svůj talent a jeho vyšetřovatelské metody jsou toho důkazem. Bohužel po něm zůstala v tuzemském tisku velká mezera, kterou navíc prohloubila ve druhé polovině 20. století silná cenzura ze strany *Ústředního výboru Komunistické strany Československa a Státní bezpečnosti*.

I.IX Vývoj české a československé žurnalistiky, se zaměřením na její investigativní část

Silná cenzura a nemožnost demokratického vydávání novin je důvod, proč má investigativní žurnalistika, ve smyslu v jakém ji tato práce definuje, poměrně krátkou minulost. Jak uvedl ve svém příspěvku Ladislav Novomeský na IV. sjezdu *Svazu československých spisovatelů* v březnu roku 1968: „Vážnou překážkou rozvoje jakékoli publicistiky a umění je už sama existence tiskového dozoru, (...) ten nutí autory nejen nepsat, ale ani nepřemýšlet, neuvažovat o problémech a nerozpracovávat takové problémy, které by stejně nevyšly.“⁴⁷

Cenzura, nutící sdělovací prostředky plnit funkci věrného sluhy nastolenému politickému systému, byla zrušena zasedáním *Národního shromáždění* ve dnech 25. a 26. června 1968. Tuzemská média ovšem o jejím zaniknutí v zásadě věděla od 4. března téhož roku, kdy o ukončení její činnosti podalo zprávu předsednictvo *ÚV KSČ*. Téměř přes noc se tak československá média stala společenským nástrojem k vyjádření názoru na danou politickou situaci. Jediným vážným omezením byl zákaz podávat informace o statním či vojenském tajemství.⁴⁸

Největší pozornost se soustředila na publicistickou tvorbu *Československé televize*, jež se snažila co nejvíce využít uvolněnější společensko-politické situace, a buď obnovovala, nebo spouštěla nové diskusní pořady, v nichž mohla postupným vývojem prosazovat své postoje. V televizních novinách začaly stále více prostoru dostávat komentovaná zpravodajství, kde se o největší pozdvižení postaral únorový rozhovor šéfredaktora televizních novin Kamila Wintra s novým předsedou *Svazu spisovatelů* Eduardem Goldstückerem. Jeho velice otevřené odpovědi se týkaly především svobody projevu a nevhodného zasahování jednotek *Státní bezpečnosti* proti studentům.⁴⁹

46 OSVALDOVÁ, Barbora. *Otec investigativní žurnalistiky*. In Lidové noviny, Rubrika Léto, Roč. 14, č. 182 7. srpna 2001. ISSN: 0862-5921. s. 1

47 NOVOMESKÝ, Ladislav. *Nastal čas*. In REDAKCE ČASOPISU 150 000 SLOV. *Jaro 1968: Čítanka pro děti a mládež*. Köln, 1988. ISBN není. s. 3

48 VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: Pražské jaro 1968*. Praha, 1990. ISBN 80-204-0179-2. s. 32

49 CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Česká televizní publicistika: svědectví šedesátých let*. Praha, 1993. ISBN 80-8500-503-4. s. 108

Československá televize dál pokračovala v nasazeném tempu a na svých obrazovkách nabídla přímý přenos ze schůze komunistů v *Jednotném zemědělském družstvu* v Horoměřicích. Diváci u televizních přijímačů mohli sledovat diskuzi s tvrdou kritikou politiky KSČ, což bylo do té doby velké tabu.⁵⁰

Tyto pořady následně odstartovaly další razantní vývoj televizní publicistiky. Do vysílání se vrátil pořad *Věc veřejná*, obnovený po devíti měsících, když byl kvůli debatě o emigraci zrušen. V jeho průběhu proběhla například diskuze o *Akčním programu KSČ*.⁵¹

Podobných námětů bylo v těchto prvních měsících roku 1968 více. Jiří Kantůrek uváděl pořad *Sondy*, který měl televizní premiéru 21. března a svou programovou náplní rozhodně posunul publicistiku v *Československé televizi* o pořádný kus kupředu, když jeho aktéři vyráželi s kamerou mezi občany a hovořili se zahraničními korespondenty. V těchto pořadech se sice nezveřejňovaly žádné významné vyšetřovatelské případy, ovšem už jen svou náplní otevřené diskuze a možné kritiky politického systému, byly na tehdejší poměry mimořádné.⁵²

Zřejmě nejsledovanějším a rozhodně nejčastěji vysílaným pořadem byl cyklus *Mezi námi*, s podtitulem *Zajímaví lidé v hovoru i sporu*. Ten se objevoval na obrazovkách jednou týdně po televizních novinách od druhého únorového týdne až do 20. srpna. Pořad byl jedinečný tím, že byl vysílán v přímém přenosu, a moderátoři tak byli nuceni při diskuzích k neustálé improvizaci. V neposlední řadě je potřeba zmínit pořad *Kam spějeme*, v němž byli do diskuze zapojeni samotní diváci. Ti si společně s ředitelem *Československé televize* ujasňovali pojmy novinářské etiky a svobody projevu.⁵³

Tvorba publicistických pořadů skutečně v těchto měsících dosáhla nevídaného vzestupu a veřejnost to televizní produkci vracela vysokou sledovaností. Přes to všechno se ale Československá televize nevyhnula kritice. Nespokojené hlasy poukazovaly na skutečnost, že v diskusních pořadech nedostávají žádný prostor skalní zastánci komunistů. Jarmila Cysařová ve své studii uvádí, že televizní vedení argumentovalo neochotou komunistických představitelů před televizní obrazovkou vystoupit a konfrontovat své názory v jednotlivých diskusích.⁵⁴

Prudkého vývoje dosáhla v tomto období také produkce dokumentárních pořadů, v nichž se objevovala pátrání po dlouho nevyřešených případech. Především to byl čtyřdílný

50 CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Česká televizní publicistika: svědectví šedesátých let*. Praha, 1993. ISBN 80-8500-503-4. s.108,109

51 Tamtéž. s. 104

52 Tamtéž. s. 105.

53 Tamtéž. s. 105, 106

54 Tamtéž. s. 107

seriál Vlastimila Vávry *Na pomoc generální prokuratuře*, ve kterém autor zpochybňoval oficiální verzi o sebevraždě bývalého ministra zahraničí Jana Masaryka. Další dokumenty se zabývaly například rekonstrukcí soudních procesů z padesátých a šedesátých let.⁵⁵

Při tvorbě podobných dokumentů se více než kdekoliv jinde využívaly metody investigativní žurnalistiky. Tvůrci projektů se snažili přiblížit dlouholetým pátráním a sbíráním informací skutečným scénářům těchto kontroverzních a nevyjasněných událostí. Právě případ vyšetřování smrti Jana Masaryka je uváděn jako modelová ukázka tehdejších televizních dokumentů.⁵⁶

Po roce 1989, kdy cenzura ze strany režimu zmizela, je běžné, že se po těchto případech pátrá znovu a hledají se skutečné příčiny. V roce 1968 to ovšem bylo něco naprosto nového a nezvyklého, proto je s údivem sledovat snahu Vlastimila Vávry, který dlouhé měsíce po příčinách Masarykově smrti.⁵⁷

Oficiální zrušení cenzury *Národním shromážděním* z konce června roku 1968 vydrželo nakonec pouhých několik týdnů. Po vpádu vojsk *Varšavské smlouvy* byla opět nastolena přísná cenzura sdělovacích prostředků a vývoj veškeré publicistické a investigativní činnosti se téměř zastavil.

Jeho znovuoživení přichází až v druhé polovině osmdesátých let v období tzv. *perestrojky*. To odstartovaly hospodářské a sociální reformy v Sovětském svazu generálním tajemníkem Michailem Gorbačovem. Reagoval jimi na zhoršující politickou pozici státu a špatné hospodaření způsobené především závody ve zbrojení. Tyto změny během následujících let vedly k postupnému procesu liberalizace společnosti.⁵⁸

Na ekonomické reformy *perestrojky* navazovaly také širší posuny k demokratizaci soustředěné v procesu tzv. *glasnosti*, které měly přispět k politické otevřenosti Sovětského svazu. Glasnost je často spojována se svobodou slova a projevu, i když jejím hlavním cílem je spíše snaha o průhlednou politiku Sovětského svazu a jeho ochotu k otevřené debatě.⁵⁹

V sovětských médiích tyto změny zapříčinily zveřejnění řady odvážných reportáží o hrozivých společenských a ekonomických problémech, jež sovětská vláda dlouho popírala. Novináři se zabývali špatnými podmínkami chudých, nedostatkem jídla, problémem alkoholismu a druhořadým postavením žen ve společnosti. Dříve téměř nezveřejňované

55 CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Česká televizní publicistika: svědectví šedesátých let*. Praha, 1993. ISBN 80-8500-503-4. s. 119

56 Tamtéž. s. 119

57 VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: Pražské jaro 1968*. Praha, 1990. ISBN 80-204-0179-2. s. 33

58 BROWNE, Julian a kol. *Rodinná encyklopedie světových dějin: Jména, data a události, které utvářely náš svět*. Reader's Digest Výběr. Praha, 2000. ISBN 80-86196-19-4. s. 313

59 Tamtéž. s. 313

problémy mohly být díky uvolněnější společenské situaci v Sovětském svazu mediálně probírány.⁶⁰

V Československu se postupné uvolňování objevilo již na počátku 80. let, kdy v *Československé televizi* zavedly v roce 1981 místo druhého vydání *Televizních novin* zahraniční zpravodajství *24 hodin ve světě*. V tematických plánech schvalovaných každoročně *Ústředním výborem KSČ* přesto byla stále více zdůrazňována povinnost *Československé televize* být nástrojem politiky vládnoucí komunistické strany.⁶¹ „Důkazem je případ z roku 1988, kdy se publicistický pořad *Sondy* pokusil kopírovat sovětskou *perestrojku* a dal slovo dělníkům, kteří prohlásili, že schody se obvykle zametají odshora. Reakce ze strany *ÚV KSČ* byla rychlá, přísná a účinná. Od té chvíle se v televizi diskutovalo o přestavbě jen v rovině komunální a ekonomické politiky.“⁶²

Odlíšné zkušenosti měla s obdobím konci 80. let v *Československé televizi* moderátorka Vladimíra Pavlíčková, která v roce 1987 začala uvádět pořad *Aktuality*. „Byli zajímavější než *Televizní noviny*. Nevysílali jsme, kde jsou tajemníci na soudružské návštěvě a jak jde strana vpřed. Bylo období takzvané *perestrojky*, tak prošlo, že jsme upozorňovali, že nejsou vložky, stavbaři se loudají, popeláři liknavě vyvázejí odpadky. Byli jsme zaplaveni dopisy, lidé se mnou řešili své problémy na ulici.“⁶³

Tendence větších mediálních možností nabrala na síle nejvíce po sametové revoluci, po roce 1989. Mezi první případy patří především kauzy s vytunelováním bank, jež postupně odhalovaly velké mezery v tehdejší legislativě České republiky. S prvními pokusy o dokázání podobných případů je spojená práce *BBC*⁶⁴, kterou se snažili manažeři a vedení deníků následovat.⁶⁵

U odhalování prvních neetických či protiprávních případů z let 1994 a 1995 pomohla nově se rozvíjející vlna investigativní činnosti. Tu podpořil mimo jiné vznik pořadu *Na vlastní oči* na komerční televizi *Nova* a pořad *Reportéři ČT* v České televizi. Vývoj investigativní žurnalistiky tak začal v devadesátých letech tam, kde o tři desetiletí dříve skončil, tedy na televizních obrazovkách. Publicistické pořady se staly hlavním nástrojem k televiznímu využívání investigativních metod. Reportéři, na nově vzniklé televizi *Nova*

60 GIBBS, Joseph. *Gorbachev's Glasnost: The Soviet Media in the First Phase of Perestroika*. Texas A&M University Press, 1999. ISBN 08-90968-92-6. s. 115

61 ŠMÍD, Milan. *50 let televize v kostce: SERIÁL: 50 LET TELEVIZE V ČESKU (4) - 80. léta: stagnace a marné čekání na perestrojku*. Louč. [cit. 2009-06-28] URL: <<http://www.louc.cz/03/950310.html>>

62 Tamtéž

63 PAVLÍČKOVÁ, Vladimíra. *Osobní rozhovor o zkušenostech s obdobím tzv. perestrojky*

64 British Broadcasting Corporation (rozhlasová a televizní společnost)

65 VERNER, Pavel. *Zpravodajství a publicistika*. Praha 2007. ISBN 978-80-86723-37-2. s. 17

a v *České televizi*, se snažili soustavným pátráním odhalovat nejen nevyřešené případy z minulosti, ale také aktuální kauzy. Navíc se obě televize snažily pevně spolupracovat se svými diváky, jejichž případy řešily ve svých pořadech. Postupem času na podobné bázi vznikaly například pořady *Občanské judo* nebo *Černé ovce*.

Pozadu za rychlým vývojem televizních produkcí nechtěla zůstat ani tištěná média, která přicházela s řadou velice zajímavých kauz, jejichž zveřejnění vedla k ovlivnění politického i veřejného života. Dominantní pozici v tomto směru zaujímal od poloviny devadesátých let deník *Mladá fronta Dnes* (dále jen *MF DNES*). Například v roce 1997 přispěl k pádu Klausovy vlády a vytvoření prozatímního Tošovského kabinetu odborníků, když odhalila falešné dárce peněz pro *ODS*. Další případy afér na sebe nenechaly dlouho čekat. Většinou se jednalo o korupční skandály veřejně známých osob.⁶⁶

Investigativní žurnalistika během devadesátých let začala získávat na důležitosti a podle toho se k ní přistupovalo. Čtenářská obec zvyšovala svou touhu po objevování nekalých praktik politických představitelů, protože vnímala fakt, že jednak ve volbách rozhoduje o tom, který politik bude zvolen a rovněž na jejich platy přispívá svými daněmi.

Poslední desetiletí minulého století tak bylo pro investigativní činnost v České republice obdobím velkého posunu vpřed, přesto v západních zemích měla stále mnohem hlubší kořeny. Z konkrétních důvodů, vinou desítky let trvající stagnace vývoje tuzemského novinářství kvůli silné cenzuře, je patrné, že cesta ke zdokonalování vlastní žurnalistické činnosti vede po vzoru západního tisku. Tím nemá být řečeno, že je nutné, aby kopírovala jeho postupný vývoj, ovšem podrobnou historickou analýzou se může v mnohém poučit, a jít ve vlastních stopách.

Tímto tématem se zabývá též Pavel Verner ve své knize *Zpravodajství a publicistika*, ve které uvádí, že zahraničí se současnou českou novinářinou nelze srovnávat. Podle něho je hlavním důvodem našeho zaostávání dlouholetá absence demokracie, levicová tradice a naprosto odlišné společenské klima.⁶⁷

66 VERNER, Pavel. *Zpravodajství a publicistika*. Praha 2007. ISBN 978-80-86723-37-2. s. 17, 18

67 Tamtéž. s. 17, 18

II. Vyhledávání a získávání informací

II.I Morální síla médií

Abych se mohl věnovat konkrétních případům, k jejichž odhalení vedly investigativní metody, je důležité zamyslet se nad společenskou silou médií a možnostmi vyhledávání informací.

McNair používá při popisu funkce novin trefného označení *watchdog*, neboli hlídací pes ve službách veřejnosti. Noviny tak zveřejněnými kauzami čtenáře upozorňují na určitá nebezpečí. Doslovně by se dalo říci, že čtenáře svými informacemi znepokojují. Britští sociologové Stan Cohen a Jock Young zavedli v roce 1973 pojem *morální panika*, který v sobě nese mnohdy přehnanou reakci veřejnosti po zveřejnění kriminálních případů.⁶⁸

V konkrétním příkladě to může být situace ze stotisícového sídliště panelových domů, kde se odehrají během jednoho měsíce tři loupežná přepadení. O všech podrobně podají zprávy média a upozorní tak na možné další nebezpečí. Opakující se události v krátkém časovém sledu vzbudí dojem, že se jedná o celou řadu přepadení, a to silně znepokojí obyvatele všech městských sídlišť.

Tím nemá být poukázáno na přehnanou lidskou reakci, naopak je tato morální panika cestou, jak daným událostem předcházet. Lidé žijící na sídlišti si začnou zařizovat u vchodů do svých domů bezpečnostní zámky, rodiče budou více dohlížet na své děti a budou apelovat na to, aby ve večerních hodinách nechodily po sídlišti samotné.

Síla médií se také projevuje ve chvílích, kdy svým zaměřením upozorní na přehlížený problém. McNair to nazývá *upoutáním pozornosti* a uvádí, že ti, kteří jsou v morální panice označováni za nositele zla, jsou často poté vystavováni silné společenské diskriminaci. Příkladem za všechny jsou osmdesátá léta minulého století, kdy noviny zveřejňovaly zneklidňující zprávy o šířícím se viru *HIV*, za jehož nositele byli převážně označováni homosexuální muži. Tím byli postaveni do velmi nelichotivé pozice, protože lidé neměli o této nové chorobě žádné bližší informace a čerpali fakta pouze z médií.⁶⁹

II.II Pravidla pro vyhledávání informací

Než se práce dostane k samotnému vyhledávání a získávání informací v deníku *MF DNES*, je důležité vyjmenovat základní složky etického kodexu či pravidla novináře deníku,

68 McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha 2004. ISBN 80-7178-840-6. s. 56

69 Tamtéž. s. 59, 60

kterými by se měli redaktoři řídit při zkoumání jednotlivých případů. Vydán byl v březnu roku 2002 a obsahuje dvacet bodů. Jak uvádí jeho charakteristika, jedná se o novinářský závazek vůči čtenářům. „Základními body je podávat pravdivé informace. Pokud přesto chyba nastane, je potřeba neprodleně učinit její nápravy.“⁷⁰

Při vyhledávání informací jsou v kodexu velice důležité především dvě položky:

- *redaktor iDNES a MF DNES musí při své práci vždy uvést účel, za jakým získává informace. Nepoužívá nepoctivé prostředky pro jejich získání. Jen ve výjimečných případech, kdy nelze závažnou informaci získat jinak, nemusí redaktor dotazovanému své povolání sdělit. Takový postup však vždy musí schválit nadřízený.*

- *redaktoři MF DNES a iDNES nesmějí využívat ke svému vlastnímu prospěchu informace, které získávají při své práci, před jejich oficiálním zveřejněním. Takové informace ani nesmějí poskytnout před tímto zveřejněním nikomu dalšímu.*⁷¹

Etický kodex je však pouze obecná příručka, jež popisuje základní principy novinářské práce v *MF DNES*. Věcnější a důležitější pomůckou při práci novináře jsou pravidla, která přesně novinářům stanovují, jak psát o citlivých záležitostech, soukromí apod. Obecně platí, že „*MF DNES* informuje také o soukromí osobnosti (...), ale přitom zachovává jistá pravidla. Konkrétně nepřináší jako první informace ze soukromí, pokud jde o milostné či rodinné poměry. Výjimkou však jsou prokazatelné kriminální případy a závažná politická rozhodnutí.“⁷²

Samostatnou kapitolou jsou informace o majetkových a finančních poměrech různých osobností, které může *MF DNES* přinášet jako první, ale počíná si opatrně, s ohledem na to, že některé zvláště citlivé informace mohou být považovány za porušení ochrany osobních údajů. To však neplatí u činitelů, jež jsou placeni z peněz daňových poplatníků a na které se vztahuje zákon o střetu zájmů. V tomto případě se jedná především o politiky a šéfy firem vlastněných státem. Toto pravidlo se rovněž nevztahuje na údaje dostupné v registrech, například katastru nemovitostí. V tom případě se totiž jedná o veřejně dostupné informace.⁷³

Velmi citlivou záležitostí je zveřejňování získaných informací o vážných chorobách. „Ty *MF Dnes* přináší jako první, pouze když si to dotyčný přeje. Pokud je taková informace získána nezávisle na něm, je nutná snaha o dohodu podmínek zveřejnění. Výjimku tvoří nemoci, které mají jednoznačně vážné politické důsledky, souvisí neoddelitelně s určitou

70 Pravidla MF DNES, Mladá fronta DNES, nedatováno. s. 16

71 Tamtéž. s. 16

72 Tamtéž. s. 2

73 Tamtéž. s. 2

kriminální kauzou či mohou ohrozit bezpečnost státu.“⁷⁴

Mezi další citlivé údaje při získávání informací patří přesné znění adresy bydliště. „Tu bez souhlasu příslušné osoby *MF DNES* nezveřejňuje, ale může přinést fotografii bytu či nemovitosti bez údajů vedoucích k jasné identifikaci adresy. Opět je však výjimkou situace, v níž je informace o přesné adrese nezbytnou součástí politického či kriminálního případu. Ani zveřejňovat informace o alkoholickém či drogovém holdování není v zájmu *MF Dnes*. Tyto objevy lze uvádět pouze v případě spojitosti s kriminálními či politickými důsledky. (...) Když se novinář *MF DNES* dozví o úmrtí některé osoby, její příčiny může zveřejňovat. Nesmí tak učinit jedině v případě, že si to výslovně a aktivně nebude přát rodina zesnulého.“⁷⁵

II.III Nástroje k vyhledávání informací

K daným informacím se ovšem novinář musí nejdříve určitými způsoby dopátrat. Prostředky, které k tomu využívá, jsou nejen výtvoři moderních technologií, ale také zdroje sloužící státním zaměstnancům již po řadu let.

Tím základním jsou bezpochyby archivy, tedy instituce evidující a shromažďující historicky cenné písemnosti, vzniklé činnostmi státních, městských a obecních orgánů či jiných právnických a fyzických osob.

Archivů je v České republice velká řada. Za nejvýznamnější je považován *Národní archiv* v pražském Chodově, kde se dají dohledat v jednotlivých fondech několik století staré dokumenty, jež shromažďovaly převážně církevní instituce. Dále zde jsou dohledatelné především dokumenty státní správy foto, fono a kinodokumentů.⁷⁶

Své archivy mají také specializované instituce, jako univerzity, rozhlasové stanice, televize a noviny. V tomto výčtu nesmíme opomenout ani *Archiv bezpečnostních složek*, který je nyní součástí *Ústavu pro výzkum totalitních režimů*. Jeho složkou jsou *Cibulkovy seznamy* uvádějící jména tajných spolupracovníků *Státní bezpečnosti* z řad obyvatelstva v době mezi lety 1945, kdy byla *STB* založena, a 1990, kdy ji ministr vnitra Richard Sacher zrušil.

Z dalších archivů je důležité zmínit *Vojenský historický archiv* a *Archiv Správy Ministerstva vnitra*. Všechny tyto instituce se snaží své seznamy zpřístupňovat též v elektronické podobě, aby mohla být veřejně lehce k nahlédnutí na internetu. To již například funguje na webových stránkách Ministerstva vnitra, kde jsou archivní záznamy dostupné.

74 Pravidla MF DNES, Mladá fronta DNES, nedatováno. s. 2, 3

75 Tamtéž. s. 3

76KAĐOREK, Rudolf. Vznik a vývoj Státního ústředního archivu v Praze. In: *Aby na nic a na nikoho nebylo zapomenuto: K jubileu ústředního archivu českého státu 1954-2004*, Praha, 2004. ISBN 80-86712-11-7. s. 14, 23

V samotných archivech slouží k usnadněnému vyhledávání různí průvodci popisující stručně jednotlivé fondy a sbírky, inventáře vydávané ke každému fondu, ve kterých je soupis jednotek se stručnou charakteristikou a různé katalogy.

Nezbytnou součástí investigativních pomůcek jsou rovněž telefonní seznamy. Ty začaly vznikat v posledním desetiletí 19. století, jen velmi krátce po samotném vynalezení telefonu. V České republice vycházejí pravidelně aktualizovány pod názvem *Zlaté stránky* a díky technologickému pokroku, jsou uživatelům také volně dostupné v elektronické podobě na internetu.

Podobně na tom je obchodní rejstřík zahrnující zákonem stanovené údaje o podnikatelích, knihy adres, daňové evidence či licenční záznamy. Na odlišné bázi naopak funguje katastr nemovitostí, jenž obsahuje údaje o vlastnictví katastrálních území, pozemků v podobě parcel, budov, bytů, nebytových prostor a také eviduje právní vztahy a věcná práva k nemovitostem. Od prvního lednového dne roku 2004 navíc, podle *vyhlášky o poskytování údajů z katastru nemovitostí České republiky*, umožňuje v úředních hodinách zájemcům bezplatné nahlédnutí do jednotlivých listin. Výpisy, opisy a kopie si může každý pořídit za zaplacení povinného kolku.⁷⁷

Na první pohled vypadá tato vyhláška jen **jako** jedna z řady novel upravující zákonem stanovené normy, ovšem dostupnost informací z katastrálního úřadu naskytla novinářům šanci, zjistit veškeré majetkové vlastnictví jakékoliv osoby obchodující na českém území. Právě to vedlo v následných měsících k odhalení případu, který stál Stanislava Grosse v roce 2004 premiérské křeslo.

Též u katastru nemovitostí se setkáváme s možností prohlédnout si vyhledávaná data v elektronické podobě na internetu, jenž svým neustálým rozvojem otevírá brány novým možnostem v získávání informací. Rychlost, kterou nám nabízí vyhledávat potřebná fakta, nemá konkurenci, proto se k němu často žurnalisté obrací, i přes možnou nedůvěryhodnost a neověřenost zpráv.

Novinkou posledních let v českém mediálním světě je internetový program *Mediální archiv Newton Media a.s.* (zkráceně *NEWTON*), v němž se uchovávají veškeré články časopisů a novin od roku 1996. V *Newtonu* je dokonce možné najít přepisy rozhlasových pořadů, rovněž od roku 1996. Mezi další velice využívané internetové archívy patří *LexisNexis*, který kromě článků z časopisů a novin, obsahuje právní dokumenty a jiné tištěné zdroje.

77 Vyhláška o poskytování údajů z katastru nemovitostí České republiky č. 162/2001 Sb.

Do této chvíle byly rozebírány materiální zdroje pomáhající novináři k dosažení informací. Úspěšnost práce investigativního žurnalisty je však z velké části ovlivněna také známostmi, jež daný reportér má. Díky nim se může mnoho informací dozvědět od svého stolu, aniž by musel neustále, kvůli každé maličkosti, chodit do terénu a ztrácet důležitý čas vhodný pro další vyšetřování.

Za známost neboli kontakt je považována osoba, která se zná s vyšetřujícím novinářem a je ochotna poskytovat mu informace o případech odehrávajících se v jejím okolí. V praxi to znamená, že reportér může mít svého známého v jedné z politických stran a během voleb od něj získávat potřebné informace ze zákulisního dění.

Pro každého novináře jsou tyto kontakty velmi důležitou součástí profesního úspěchu. Jsou tu samozřejmě určitá rizika, například podávání úmyslně mylných informací ze strany politika nebo náhlé prozrazení mezi kolegy, ovšem často k těmto případům nedochází, protože seriózní novinář si vždy informace ověří, například od svého dalšího kontaktu nebo z jiných zdrojů. Anonymita kontaktu je navíc ve většině případů samozřejmostí. Novinář by zveřejněním svého informátora riskoval nejen jeho postavení, ale též ztrátu důležitých zpráv. Právě u těchto případů se v novinových článcích uvádí jako zdroj informací *osoba dobře obeznámená s případem*.

S možností informovanosti od známých lidí redakce se pojí další významný zdroj investigativního pátrání, tzv. *whistleblower* neboli udavač. Opět se jedná o osobu, která se pohybuje v prostředí daného případu a je ochotná o něm informovat redaktory. Ve většině kauz tito tzv. udavači upozorňují na nekalé praktiky, neetické a protiprávní jednání svých kolegů nebo celých firem, kde dotyčný pracoval. Otázkou ovšem je, proč nám tento člověk podává informace, jež by mohly zničit jeho známé. Možností je více a investigativní novinář si na ně musí dát velký pozor.

Udavač může mít své vlastní zájmy a novinář může být ideálním nástrojem jak jich docílit. Proto je důležité si veškeré informace velice pečlivě ověřit a zvážit jejich možné využití. Každá informace by měla být pro novináře pouze vodítkem, nikoliv závěrem, zvláště když se jedná o *whistleblower*, který je nepodloženým zdrojem.

Své o tom ví jeden ze zakladatelů časopisu *Reflex* a průkopník investigativní žurnalistiky v porevolučním Československu Josef Klíma. Pro příklad uvádím nikdy nezveřejněnou reportáž o podezřelé směnce. „Do ruky se mi dostala jedna směnka od jisté velké banky v hodnotě asi deseti miliónů. Takových směnek bylo vydáno údajně deset. A zdroj, který mi ji dal, tvrdil, že to byly směnky, s nimiž si v jisté bance nevědí rady, a že byly vydány jako stínové směnky k přikrytí nějakého velkého obchodu, kvůli němuž se sešla

schůzka na nejvyšší úrovni včetně vládních činitelů v určitém baru. Já dva měsíce zjišťoval ve kterém baru, až jsem zjistil, že se tam opravdu sešli, ale k té směnce mi nikdo nebyl ochotný cokoli říct. Ani ze zdrojů, jež jsem měl uvnitř banky. Nikdo nevěděl, jestli je pravá, nebo zda je to falzifikát. A protože můj zdroj se později ukázal jako pracovník jedné agentury, která dnes pravděpodobně vyrábí falzifikáty, tak já dodnes nevím, jestli to tenkrát nebyla hra, které jsem měl nějakým způsobem posloužit. A možná, že bylo dobře, že jsem se nikam nedopátral. Dnes stojíte mezi dvěma ohni. Možná jste objevili senzaci, ale je riziko, že jste objevili něco, co komusi má k něčemu posloužit.“⁷⁸

Investigativní žurnalistika je sama o sobě považována za velice nebezpečnou práci. Důvodem je vyšetřování případů vysoce postavených činitelů nebo pátrání po vážných trestných činech. Reportéři často zacházejí do značného rizika, když šlapou na paty mocným lidem. Přesto právě to je na jejich práci nejdůležitější. Ukázat, že zákon platí pro každého. Principy jejich práce je však občas dostávají do situací, kde stačí malinká chybička a celá kauza bude ztracena. V krajních případech dochází dokonce k ohrožení novinářova života.

Nejznámějším případem je atentát na ruskou nezávislou novinářku Annu Politkovskou, jež byla zasažena čtyřmi střelnými ranami před vchodem do svého moskevského bytu 6. října roku 2006. Osudnou se jí nejspíše staly otevřené reportáže z Čečenska a neúnavná snaha o občanskou společnost a demokracii v Rusku. Mnohokrát navštívila utečenecké tábory v Dagestáně, pracovala v Ingušsku a Čečensku. Mnohokrát jí bylo kvůli práci v Čečensku vyhrožováno smrtí. Její odvážná zpravodajství ze světa, kde necenzurovaný tisk byl téměř tabu, se jí nakonec staly osudnými.⁷⁹

Nejnebezpečnějším nástrojem je považována metoda zvaná *undercover*. Jedná se o případy, v nichž novinář mění svou identitu a sleduje zblízka podezřelé, aby získal důkazy a informace o jejich činnosti.

Tuto metodu nejvíce využíval irský novinář Donal MacIntyre, který má na svědomí několik takových úspěšných pokusů. Nejznámější z nich je osmnáctiměsíční období, kdy žil mezi fanoušky londýnského fotbalového klubu *Chelsea FC*. MacIntyre změnil svou identitu, nastěhoval se do domu jednoho z hlavních londýnských chuligánů a postupně se s ním sbližoval. Postupem času začal společně s chuligánovými přáteli navštěvovat fotbalové zápasy. Po několika měsících se mu povedlo nastřídat díky skryté kameře a odposlechu dost důkazů na to, aby s některými fanoušky mohlo být zahájeno trestní řízení. V roce 2002 byl

78 KLÍMA, Josef. Investigativní žurnalistika pohledem protagonisty pořadu Na vlastní oči. Železničář. [cit. 2009-03-21]. URL: <<http://www.cd.cz/static/old/Zeleznicar/TCD/Tcd2000/38oci.htm>>

79 BEZ AUTORA, REVOLVER REVUE. Anna POLITKOVSKÁ. Revolver revue. [cit. 2009-06-08]. URL: <<http://www.revolverrevue.cz/anna-politkovska>>

Jason Marriner, jeden z hlavních členů *Headhunters*⁸⁰ odsouzen, na základě novinářových důkazů, na šest let odnětí svobody.⁸¹ MacIntyre následně se nechával tajně zaměstnávat v různých léčebných zařízeních, kde kontroloval jejich činnost a práci ošetřovatelů. Na jeho popud musela být dokonce jedna instituce zavřena.

V České republice podobnou metodu zkusil deník *MF DNES*, když jeden z reportérů pracoval týden pod změněnou identitou v léčebně dlouhodobě nemocných. O svých poznatcích následně vydal několik reportáží, ve kterých se odrážel skutečný stav dané léčebny, chování personálu a jeho jednání s pacienty. Po několika měsících se situace opakovala, když deník do další léčebny nastrčil jiného reportéra, aby zjistil, zda minulé pochybení byla odstraněna. Osmnáctiměsíční život mezi nebezpečnými fanoušky je ovšem vzácnost, která nemá jinde v Evropě obdoby.

MacIntyre ve svých případech používá často skrytou kameru a odposlechy. Bez jejich používání by jen těžko sesbíral dostatečný počet důkazů, aby mohl se svými nařčeními obviněné dostat před soud. Oba tyto nástroje používal téměř neustále, při každém pohybu v terénu.

V české investigativní novinářině se je redaktoři rovněž učí postupně využívat v těch nejvýznamnějších případech. Například Jaroslav Kmenta, investigativní novinář *MF DNES*, skrytou kamerou natočil tajemníka *ODS* Marka Dalíka v období vládního vyjednávání o budoucí podobě vlády. Dalík, aniž by tušil, že je nahráván, přiznal reportéru Jaroslavu Kmentovi svou snahu o získání dostatečného počtu poslaneckých hlasů⁸² pro *ODS*. Konkrétně to měla být snaha o hlas poslance Michala Pohanky z *ČSSD*, k němuž se vyjádřil, že je to na dobré cestě.

Jaroslav Kmenta o celém rozhovoru napsal v následujících dnech na stránkách *MfDNES* a zároveň dal úryvky nahrávky k dispozici televizi. Tento případ spustil lavinu diskuze, během které se kauza probírala ze všech stran. Sám Kmenta tvrdí, že bez použití nahrávky by jeho články nebyly nijak opodstatněné a politik by se mohl z této situace vymluvit.⁸³

Přestože skrytá kamera a odposlechy jsou jednou ze zbraní investigativní novinářiny, mohou být také lehce zneužitelné. Stále se proto vede živá debata nad jejich možným používáním.

80 Skupina fanoušků fotbalového klubu Chelsea Londýn, která si přezdívá *Lovci lebek*.

81 MACINTYRE. *Chelsea's firm infiltrated for 18 months by a BBC reporter*. Macintyre.com. 9. listopadu 1999 [cit. 2009-03-19]. URL: < <http://macintyre.com/content/view/54/105/> >

82 Jednalo by se o hlasy z řad jiné politické strany, tzv. přeběhlíků.

83 *Osobní rozhovor s Jaroslavem Kmentou*

Deník *MF DNES* problematice jejich využití věnuje samostatnou kapitolu ve svých pravidlech: „Použití skryté kamery, fotografování či mikrofonu je – stejně jako situace, kdy novinář používá skrytou či změněnou identitu – zcela mimořádným prostředkem. *MF DNES* je oprávněna použít skrytou kameru nebo skrytý mikrofon pro zpravodajské nebo publicistické účely:

- *při zpracování tématu vážně se dotýkajícího života lidí (tzv. veřejného zájmu),*
- *jestliže materiál, který má být natočen, nelze ani při vynaložení zvýšeného úsilí získat jinak,*
- *a jestliže je tento materiál současně nezbytný pro zpracování tématu.*⁸⁴

Protože skrytou kameru nelze během svého využívání neustále zastavovat a znovu pouštět, aby byly natočeny pouze vybrané pasáže, vznikají videozáznamy (u odposlechů audio nahrávky), jež nejsou určeny ke zveřejnění, protože se netýkají žádné trestné činnosti, či neetického jednání. „Výběr částí materiálu natočeného skrytou kamerou nebo skrytým mikrofonem, jež mají být použity v pořadí, smí zahrnout pouze pasáže s přímým vztahem k tématu. *MF DNES* musí zabezpečit, aby nedošlo k jakémukoliv zneužití nepoužitých částí materiálu.“⁸⁵

Používání skryté kamery, ať to její název jakkoliv navozuje, nemusí být vždy tajné. Stejně tak to platí u odposlechů. Z tohoto důvodu jsou v pravidlech pro novináře jasně uváděny situace jejich používání. „Za natáčení skrytou kamerou nebo mikrofonem se považuje také situace, kdy sice snímaná osoba kameru nebo mikrofon vidí, ale důvodně se domnívá, že nejsou uvedeny do provozu. O použití skryté kamery či mikrofonu rozhoduje šéfredaktor, případně jeho zástupce. Na použití skryté kamery nebo skrytého mikrofonu musí být čtenář upozorněn.“⁸⁶

„Podobně to funguje také v případech, kdy se novinář vydává do terénu pod skrytou, či pozměněnou identitou, nebo kdy změní jakékoliv údaje. Vždy tyto mimořádné situace musí být schváleny šéfredaktorem (...). Použitím skryté či pozměněné identity se nemyslí situace, kdy novinář či novinářka sice zamlčí svou profesi, představuje se však pod svým pravým jménem a neuvádí nepravdivé informace (jde například o situace, kdy reportér kontaktuje poslance a senátory ze svého volebního obvodu a zjišťuje, zda jsou jim k dispozici). Získání

84 Pravidla MF DNES, Mladá fronta DNES, nedatováno. s. 7

85 Tamtéž. s. 8

86 Tamtéž. s. 8

informací takovýmito metodami musí být vždy uvedeno v textu.⁸⁷

II.IV Možné důsledky investigativních případů

Metody investigativní žurnalistiky jsou občas za hranicemi etického jednání. Reportéři, kteří se rozhodnou pro využití některého z jejích nástrojů, většinou přesně ví, o co se snaží a co na daném případě mohou zjistit. Následky odhalených případů jsou však často nedozírné. Na základě získaných důkazů investigativního vyšetřování může být viník obviněn a odsouzen. Následně přijde ztráta zaměstnání a profesionální akreditace, což je možná pro dotyčného tím největším trestem. Investigativní případy často končí skandály, které mediální svět natolik zprůhlední a zviditelní, že daná osoba těžko najde v budoucím profesním životě své dřívější postavení. S tím souvisí zničení osobní a profesní pověsti či trestní odpovědnost s finančními postihy.

Kromě všech možných osobních trestů nesmíme zapomenout na rodinu obviněného a jeho kolegy, jež v kauze s obviněným spolupracovali. Vina nikomu z nich nebyla prokázána, přesto se s nimi vleče podobná ztráta osobní pověsti, jakou nese sám obviněný. Ať už se na případu podíleli jeho spolupracovníci a rodina, nebo ne, v očích veřejnosti přesto budou pod tento skandál též zahrnuti.

Stále jde však „pouze“ o dopady na jednotlivce a členy rodiny, popřípadě kolegů. Je to ale rovněž společnost, na kterou mohou mít odhalené skandály tvrdý dopad, a to celoplošně. Jedná se především o dvě ožehavá témata: politiku a zákon. Pokud je totiž jedna z těchto dvou složek znehodnocena, důvěra v ní zpochybněna, jsou nutné razantní změny, jinak nelze docílit žádného pokroku.

V praxi to znamená, že vysoce postavenému státnímu zástupci je dokázáno zapletení do machinací se „špinavými“ penězi, nabízení úplatků a zvýhodňování firmy svých známých, když jim dával důležité státní zakázky. Poté, co je na politika udeřeno, se ze všech sil brání obvinění a především apeluje na své kolegy, aby mu nebyla odebrána imunita, a on nemohl být souzen. Příklad se protahuje na několik měsíců, v některých kauzách dokonce na několik let, a stále se nic neděje. Důvěra v politická jednání u společnosti razantně klesá, přesto se politik drží svého místa. Kauza se buď vytratí a důvěra společnosti se pomalu začne k politice navracet, protože se na případ zapomene nebo naopak politik ze svého místa odstoupí. Poté zůstává nejasné, zda to bylo dobrovolně, nebo z donucení jeho nadřízených.

87 Pravidla MF DNES, Mladá fronta DNES, nedatováno. s. 8

Z tohoto důvodu je potřeba případ sledovat až do jeho úplného závěru. Snaha investigativního novináře by měla být taková, aby politik nesl vinu za své jednání a jeho případ nebyl opomenut. V mnoha případech si totiž politik myslí, že když odejde z politické scény, zbaví se veškerých obvinění. V těchto situacích je skutečně na prvním místě důvěra, zda se veřejnost postaví na stranu médií a nedá dopustit, aby případ lehce zmizel v zapomnění, nebo strpí další viníkovo pokrčování v politice.

Klasickým příkladem politického skandálu je zmiňovaná aféra *Watergate*, v níž na základě neoblomné práce investigativních žurnalistů odstoupil prezident Spojených států amerických Richard Nixon. Americká politika je tímto případem dodnes do značné míry ovlivněna a své fungování v řadě věcí pozměnila.

Druhou významnou složkou, jež může být silně nabouraná investigativními případy, jsou zákony. Vyšetřování investigativního případu ukáže skutečnou pozici jednotlivých zákonů, jejich mezery, slabiny a chyby. Jedná se především o nově vypracované zákony bez dlouhodobější zkoušky v praxi. Toho lze při troše chytrosti výnosně využít. Typickým příkladem jsou privatizace v porevolučním Československu a následně České republice, kde je vytunelování řady bank dostatečným důkazem. Během řady let a postupným objevováním konkrétních případů lze na tyto slabiny v zákoně poukázat a napravit je.

II.V Vlivové agentury

Investigativní žurnalistika je stále se utvářející obor. Technický pokrok zlepšuje možnosti komunikace a práci médií. Přesto se najdou spolky, jimž ani moderní technika nedokáže zabránit v činnosti. Jedná se o tzv. *vlivové agentury*. Investigativní žurnalista Josef Klíma je nazývá obrovskou neviditelnou mocí vyrábějící pro pátrací žurnalisty „potravu“.⁸⁸

Jde o skupiny lidí zabývajících se vyráběním falešných důkazů na vybrané oběti, které mají za úkol přesvědčit k uzavření různých obchodů a finančním machinacím. To znamená, že takové agentury dostávají zakázky například od významných firem skupujících pozemky pro výstavbu satelitních městeček, aby zajistily prodej poslední části pozemku, kterého se jeho majitel nechce za žádnou cenu zbavit. „Lidé z agentury ho následně sledují, najdou si jeho zvyky, milenky, hospody, kam se chodí bavit, kdy tam chodí a kdy jezdí z té hospody napitý nebo přinejmenším po požití alkoholu – tohle všechno dávají dohromady, tu špínu, která na těch lidech lpí. Nashromáždí to a vypracují scénář na konkrétního člověka. Většinou nemají zájem informace zveřejňovat, chtějí pouze onoho člověka donutit, aby určité

88 KLÍMA, Josef. *Investigativní žurnalistika pohledem protagonisty pořadu Na vlastní oči*. Železničář. [cit. 2009-03-21]. URL: < <http://www.cd.cz/static/old/Zeleznicar/TCD/Tcd2000/38oci.htm> >

rozhodnutí udělal tak, jak se jim hodí. Jdou tedy za ním, naznačí mu, že tady jsou jistě nepříjemné věci a on určitě nechce, aby se zveřejnily. Peníze nechtějí, není to žádné vydírání! Ale: Jistě ví, co má dělat, prodat pozemek. To je jednoduchý model, který není výjimkou.⁸⁹

Cíl lidí z těchto agentur je jediný, zisk peněz. Stejnou motivací mají ti, kteří je najali. Pro investigativního novináře to ovšem znamená, že na dotyčnou firmu nemá jediný přímý důkaz o protiprávním jednání. Pokud tak skutečně tyto agentury fungují, protože doposud o nich nebyly zjištěny žádné ucelené informace, je velmi zarážející, jak lehce jim to může procházet, aniž by tuto činnost někdo potrestal. To je další argument k tomu, proč je důležité neustále vyšetřovat a sledovat politické, státní a jiné podezřelé obchody.

II.VI Závěrem

Možnosti investigativní žurnalistiky jsou skutečně velké. Novináři, i přes etické kodexy, mohou měnit svou identitu, sledovat a odposlouchávat podezřelé osoby. Po zveřejnění případů, k jejichž odhalení pomohla skrytá kamera, se vždy spustila velká společenská debata, která kritizovala tyto metody a postupy při vyšetřování. Jenže tu vždy byla také strana druhá, oponenti poukazující na velkou úspěšnost odhalení zločinu, jenž by v jiném případě zůstal nepotrestaný.

Novináři svým přístupem často riskují svůj život, zacházejí za hranice sebeobětování a pro získání dostatečného počtu důkazů udělají téměř cokoliv. Irský novinář MacIntyre je celosvětovou legendou, jenže jeho činy nezůstávají bez povšimnutí ani na druhé straně barikády, u fotbalových fanoušků, jejichž členy dostal do vězení. Po zveřejnění případu mu neustále chodily výhružné dopisy, několikrát explodovalo auto a jeho život, stejně jako život členů jeho rodiny, byl v každodenním ohrožení. On s tím ale musel počítat a také jistě počítal.

Bylo by troufalé prohlásit, že investigativní novinářina je v České republice v tomto směru pozadu. Těžko lze totiž po novinářích českého tisku podobně riskantní metody chtít. MacIntyre je novinář, jehož přístup je naprosto osobitý a krajně nebezpečný. Jde o člověka, který obětoval život svému povolání. On už nežije svůj život, ale život cizích identit. Zvolil si to však sám.

Druhá část této kapitoly poukazuje na zkušenostech Josefa Klímy na zákulisní život české společnosti. *Vlivové agentury* jsou extrém, který při svém odhalení vyděsí téměř každého. Ovšem i na tohle může přijít investigativní novinář. Jen si musí dát pozor, aby se pro změnu on nedostal seznam na jejich oběti.

89 KLÍMA, Josef. *Investigativní žurnalistika pohledem protagonisty pořadu Na vlastní oči*. Železničář. [cit. 2009-03-21]. URL: < <http://www.cd.cz/static/old/Zeleznicar/TCD/Tcd2000/38oci.htm> >

III. Neznámější světové případy investigativní žurnalistiky

III.I Případy odehrávající se ve Spojených státech amerických

Metody využívané při vyšetřování investigativních případů, nástroje, které k nim vedou a následné důsledky jejich zveřejnění, byly odvozeny až z řady případů z druhé poloviny 20. století, kdy začala investigativní žurnalistika dostávat mezi novinářskými směry větší prostor. Zapříčinila to především snaha o osobní svobodu a parlamentní demokracii, jež přinášela možnosti svobodného vyjadřování. Není proto nic překvapivého, že první významné poválečné případy začali reportéři objevovat ve Spojených státech amerických, tedy zemi, kde byla svoboda tisku zakotvena v *Ústavě* již na konci 18. století.

Světově nejznámější případ, v němž metody investigativní žurnalistiky, dá se říci, změnil svět, byla *aféra Watergate*. Ta ve svém důsledku dovedla v roce 1974 sedmatřicátého prezidenta Spojených států amerických, Richarda Milhause Nixona, k rezignaci. Světoznámá aféra začala vloupáním do kanceláře *Demokratické strany* ve Washingtonu a skončila odstoupením prezidenta Nixona, což bylo poprvé v americké historii, na základě procedury tzv. *impeachment* neboli obžalování prezidenta Kongresem.⁹⁰

Všechno začalo v noci z pátku na sobotu, kdy se pět mužů snažilo vniknout do kanceláře předsedy *Demokratické strany* Lawrence O'Briena. Přitom je však přistihla washingtonská policie a případ se dostal na veřejnost prostřednictvím amerických médií. Ta okamžitě v loupání do kanceláře politické strany spojovala s blížícími prezidentskými volbami. Většina deníků to považovala přinejmenším za velmi podezřelé. Od začátku vzniklá situace zavlhla skandálem,⁹¹ ve který to, pomocí pečlivé a soustavné práci novinářů, skutečně vyvrcholilo. Největší zásluhu na tom mají především dva novináři: Bob Woodward a Carl Bernstein z listu *Washington Post*. Ti svou bezmeznou snahou o dosažení pravdivého obrazu celé kauzy, i přes silný odpor vlády, dokázali zlomit snahu samotného prezidenta a položit ho na kolena. K posílení mýtu těchto dvou statečných reportérů dopomohl bestseller *Všichni prezidentovi muži*, na němž se oba podíleli. Podle této knihy vznikl také stejnojmenný film, kde novináře ztělesnili Robert Redford a Dustin Hoffman.⁹²

Vraťme se ale k samotnému případu *Watergate*. Po vloupání začalo dalekosáhlé vyšetřování a po dlouhých měsících udeřilo též na *Bílý dům*. Přitom ještě 22. června 1972

90 BOROVIČKA, Václav Pavel. *Watergate*. Praha 1976. ISBN: 11-082-76. s. 348, 356

91 ŠMÍD, Milan. *Příloha Louče 45. Mýty a historická fakta aféry Watergate*. Louč. [cit. 2009-03-14]. URL: <<http://www.louc.cz/pril01/p45water.html>>

92 Tamtéž

nejvýše postavený muž Spojených států tvrdil, že *Bílý dům* s kauzou *Watergate* nemá co dočinění.⁹³ První náznaky se ale objevily záhy. Během vyšetřování bylo odhaleno, že zatčení lupiči se prokázali falešnými jmény. Když se poté přišlo na jejich pravou identitu, ukázalo se, že James McCord, jeden z lupičů, dříve pracoval pro *CIA*. Ještě důležitější informaci později prozradil novinářům anonymní telefonující, jenž uvedl, že McCord pracuje jako bezpečnostní poradce ve *Výboru pro znovuzvolení prezidenta*. Když byly později u lupičů nalezeny dva fotoaparáty, 40 kusů neexponovaných filmů a odposlouchávací zařízení, aféra byla na světě, protože bylo zřejmé, že tyto zařízení měly sloužit ke zvýhodnění prezidenta Nixona v blížících se volbách.⁹⁴

Následné měsíce se na povrch dostávaly různé kompromitující informace, nejdůležitější z nich byla ta, že mezi prezidentem a jeho poradci vznikly nahrávky, na nichž hovoří o možných úplatcích pro lupiče, kteří se vloupali do kanceláře *Demokratické strany*. Tyto peníze měly zajistit jejich mlčení, nebo dokonce křivé výpovědi. Postupem času se skutečně prokázalo, že nahrávky existují, když sám prezident přiznal jejich existenci, ale odmítal je vydat. Následovala soudní líčení, ve kterých soud opětovně prezidentu Nixonovi nařídil pásky předložit, toho se však veřejnost nedočkala. Mezitím podala demisi řada vysoce postavených vládních činitelů, v čele s viceprezidentem Spojených států Spiroem Agnewem.⁹⁵

K situaci těchto dnů se vyjádřil později ve své knize rovněž prezidentův poradce Henry Kissinger, jenž připustil, že prezident Nixon již musel v blízké době odstoupit, protože v této době neměl prestiž, která by mu dovoľovala stát v čele Spojených států. Aféra totiž dokázala, že poslední prezidentské volby byly zmanipulovány, a z důvodu toho řada pracovníků *Bílého domu* rezignovala na svou funkci. Na tahu tak podle něj byl také sám Nixon.⁹⁶

Během těchto nekonečných měsíců se prezident dočkal nelichotivé přezdívky *Tricky Dick – Dick Intrikán*.⁹⁷ Vzhledem k probíhající neprůhledné situaci dokázal, že si jí plně zaslouží. Pátého srpnového dne roku 1974, dva roky po vloupání do kanceláří *Watergate*, přiznává prezident Nixon, že lhal a o aféře věděl od jejího začátku. O tři dny později oznamuje své rozhodnutí odstoupit z funkce prezidenta. Následující den na mimořádné tiskové konferenci vystupuje nový prezident Spojených států, Gerald Ford, s prohlášením, že

93 BOROVIČKA, Václav Pavel. *Watergate*. Praha 1976. ISBN: 11-082-76. s. 349

94 ŠMÍD, Milan. *Příloha Louče 45. Mýty a historická fakta aféry Watergate*. Louč. [cit. 2009-03-14]. URL: <<http://www.louc.cz/pril01/p45water.html>>

95 BOROVIČKA, Václav Pavel. *Watergate*. Praha 1976. ISBN: 11-082-76. s. 349 - 354

96 KISSINGER, Henry. *Bouřlivé roky*. Praha 2004. ISBN: 80-7341-206-3. s. 1004

97 BOROVIČKA, Václav Pavel. *Watergate*. Praha 1976. ISBN: 11-082-76. s. 89

zbavuje Richarda Nixona všech obvinění za trestné činy v období jeho vlády.⁹⁸ Možná z tohoto důvodu je při následných prezidentských volbách v roce 1976 neúspěšný.

V případě *Watergate* ovšem nešlo v konečném výsledku pouze o pád prezidenta Nixona, ale o krach celkového amerického právního systému, jehož korupčnost se dostala během vyšetřování aféry na povrch. Navíc se postarala o důležitý zlom v historii americké politiky. Od této chvíle se stala upřednostňovaná pozice poradce *Bílého domu* neudržitelnou.⁹⁹

Abychom pochopili pravý význam této aféry v kontextu investigativní žurnalistiky, musíme vzpomenout na slova veterána investigativních reportérů Clark R. Mollenhoffa. Ten nepovažoval za nejdůležitější úlohu tisku v přinášení nových důkazů, ale především v klimatu, které vytvářel a v němž čestní vládní zaměstnanci mohli směřovat ke spravedlnosti, a to i přes velký odpor a kladení překážek.¹⁰⁰

Z investigativního hlediska je důležité všimnout si základních postupů redaktorů podílejících se na této aféře. Když během policejního vyšetřování byla odtajněna pravá identita lupičů, reportéři ihned začali pátrat v jejich stopách. Právě díky tomu bylo zjištěno, že McCord, tedy jeden z obviněných, pracuje jako bezpečnostní poradce ve *Výboru pro znovuzvolení prezidenta*. Ať už k tomu byly využity různé novinářské kontakty nebo jen jejich skvělý přehled, byla to jedna z rozhodujících informací, jež pomohly případ posunout o podstatný kus dál.

V osmdesátých letech se ve Spojených státech amerických odehrál další případ, na jehož odhalení se podílely investigativní praktiky v žurnalistice. Jednalo se o aféru *Irangate*. Ta ohrozila celou zahraniční politiku Spojených států a byla velkým varováním do dalších desetiletí.

Mezinárodní organizace *American Watch* a *CIA*¹⁰¹ dala v roce 1984 na vědomí zpravodajským výborům Kongresu, že tzv. skupina *bojovníků za demokracii*, která sloužila v Nikaragui, znásilňovala, mučila a zabíjela neozbrojené civilisty, včetně dětí. Tyto své lidi, kteří měli zajistit ve středoamerické zemi klid, však prezident Ronald Reagan označoval jako bojovníky za svobodu a dokonce je srovnával se zakladateli Spojených států.¹⁰² Ovšem, nejen že na povrch vyšly skutečnosti o jejich brutálním jednání, ale také se ukázalo, že celá tato válka za demokracii je velice nákladná. Kongres se proto rozhodl, že přeručí její financování.

98 BOROVIČKA, Václav Pavel. *Watergate*. Praha 1976. ISBN: 11-082-76. s. 356

99 KISSINGER, Henry. *Bouřlivé roky*. Praha 2004. ISBN: 80-7341-206-3. s. 1077

100 HAAS, Tomáš. *Jak se česky řekne "Spin doctor"*. 4. května 2003 [cit. 2009-03-12]. URL: <<http://www.virtually.cz/clanky2/3179.html>>

101 Ústřední zpravodajská služba, tajná služba USA.

102 REAGAN, Ronald. *An American Life*. New York, 1990. ISBN 0743400259. s. 472

To se pochopitelně nelíbilo členům *CIA* a *NSC*¹⁰³BU, a tak spustili akci, jež nemá v historii severoamerické velmoci obdoby. Název dostala podle íránské oblasti, kde se odehrávala, tedy *Irangate*. Šlo o obchod s drogami a zbraněmi podle zásady *drugs-for-guns*¹⁰⁴, o který se staraly právě tyto vládní struktury. Do Iránu, jenž v důsledku islámské revoluce v roce 1979 byl pod zbrojním embargem Spojených států, prodávaly zbraně. Zároveň je ale rovněž prodávali do Iráku, americkému spojenci, který s Iránem vedl válku.¹⁰⁵ Iráckému prezidentovi Saddámu Husajnovi neprodávali pouze konvenční zbraně, ale také řadu značně kontroverzních látek. Teprve v roce 1994 *Senate Banking Committee*¹⁰⁶ přišel na to, že během Reagonova prezidentování Spojené státy prodávaly mimo jiné do Iráku velké množství bakteriologických kultur, ze kterých lze vyrobit biologické zbraně hromadného ničení.

Kromě Iráku byly zbraně prodávány do Latinské Ameriky, kde bylo za obchod placeno především kokainem. Tyto transakce probíhaly prostřednictvím letecké společnosti *Souther Air Transport*, která se na nich pochopitelně podílela. Vše vyšlo na povrch nešťastnou náhodou v říjnu roku 1986, když nikaragujské vládní oddíly sestřelily jedno z naložených letadel. Pád letadla přežil jediný člen posádky a po zajetí dosvědčil, že pracoval z pověření *CIA*. Následovala podrobná vyšetřování a najevo vycházela další jména podezřelých. Těm ovšem pomohly prezidentské volby v roce 1989, protože v nich zvítězil jejich starý známý George W. Bush starší a omilostnil je.¹⁰⁷

Tento případ z přelomu 80. a 90. let sice nedokazuje přímé vítězství médií, přesto přinejmenším poukazuje na možnost zajistit, aby případ nebyl smeten státními orgány ze stolu a veřejnost se o nich měla šanci dozvědět. Kdyby se podobný případ odehrál v této době v jedné ze zemí komunistického režimu, jen těžko by měla média, držená zkrátka přísnou cenzurou, šanci o něm vydávat ucelené informace.

Skutečná síla investigativních novinářů byla prokázána v následujících 90. letech, kdy zámořským tiskem prolétly dvě významné aféry, v nichž byl hlavní postavou americký prezident Bill Clinton.

První z nich vyšla na povrch krátce po Clintonově nástupu do *Bílého domu* v roce 1994. Tři roky předtím při recepční konferenci, pořádané v hotelu *Excelsior* ve městě *Little Rock*, byla pracovnice arkansaské *Komise pro rozvoj průmyslu* Paula Jones pozvána do

103 Národní bezpečnostní rada.

104 Drogy za zbraně

105 První válka v Zálivu 1980-1988.

106 Finanční výbor Senátu

107 RIDVANOVÁ, Jana. *Zahraniční politika USA: Diplomacie, nebo bič?* Britské listy. 18. Května 2007 [cit. 2009-03-14]. URL: < <http://www.blisty.cz/2007/5/18/art34366.html> >

pokoje guvernéra Arkansasu Billa Clintona. Po lehké konverzaci se Clinton začal Pauly Jones dotýkat a poté mělo dojít k tomu, co zákon nazývá *sexual assault* neboli sexuální napadení, tedy pokus o přinucení k pohlavnímu styku.¹⁰⁸

Paula Jones se žalobou vyčkávala až do doby, kdy byl Clinton prezidentem Spojených států. Do případu navíc zasáhlo zjištění, že v Clintonově životě je další utajená žena, Monika Lewinská. Ta byla předvolána k výpovědi, před níž se sešla s Clintonem a jeho právníky. Na jejich pokyn následně celou aféru pod přísahou popřela.

Nezávisle na těchto případech Clintonova údajného sexuálního harašení, vznikl a pracoval úřad *Zvláštního žalobce*¹⁰⁹ na tzv. aféře *Whitewater*.¹¹⁰ V té bylo důvodné podezření, že prezident a jeho žena byli účastníky nezákonných transakcí s realitami, které prováděla firma *Whitewater Development Corp.* v Arkansasu. V té oba Clintonovi byli partnery. Firma měla být financována za podezřelých okolností bankou *Madison Guaranty Savings and Loan*, již většinovými vlastníky byli přátelé manželů Clintonových, James and Susan McDougellovi. Tato banka byla jedním z hlavních finančních podporovatelů Clintonových guvernérských a prezidentských kampaní. Clintonovým navíc poskytla několik velice výhodných osobních půjček, a zbankrotovala způsobem, který silně připomíná u nás známé případy vytunelování. Nejen, že manželé Clintonovi přišli o většinu peněz, ale prezident byl obviněn, že zneužil svého postavení, aby zajistil pro tuto společnost půjčku. Celá aféra se však nakonec podařila, i přes mediální tlak, prezidentskému poměrně zdařile ustát.

Mnohem složitěji to vypadalo s případy prezidentových sexuálních afér, když Linda Tripp, zaměstnankyně *Bílého domu*, přišla s nahrávkami konverzací s Monikou Lewinskou. Informovala o tom *Úřad Zvláštního žalobce* a tím došlo k propojení dvou na sobě nezávislých afér, aféry Pauly Jones a Moniky Lewinské.¹¹¹

Rozepisovat se tu o všech aférách dvaatřicátého amerického prezidenta by bylo nekonečné, dokonce jen rozebírat jejich rozuzlení a následné dopady na společnost. Přesto je nutné říct, že i přes křivou prezidentovu přísahu, na základě které by mohl dostat více než desetiletý trest odnětí svobody, vyšel prezident od soudu vítězně a vyšetřování skončilo bez výsledků.¹¹²

108 CLINTON, William Jefferson. *Můj život*. Praha, 2004. ISBN 80-249-0474-8. s. 680

109 Instituce sloužící k vyšetřování porušení ústavního zákona ústavními činiteli včetně prezidenta

110 CLINTON, William Jefferson. *Můj život*. Praha, 2004. ISBN 80-249-0474-8. s. 644

111 HAAS, Tomáš. *Jak se česky řekne "Spin doctor"*. 4. května 2003 [cit. 2009-03-12]. URL: <<http://www.virtually.cz/clanky2/3179.html>>

112 Tamtéž

Clintonův nástupce, George W. Bush mladší, se stal rovněž obětí aféry. Ta se však netýkala sexuálních avantýr, ale finančních machinací. Houstonská firma *Enron* poskytovala obrovskou finanční podporu předvolebním kampaním, na základě které se do *Bílého domu* dostali Bush otec a poté i Bush syn. Potenciálně nejškodlivější záležitostí byla pro Bushe firma *Enron*, jenž v zákulisí ovlivňovala vytváření prezidentovi energetické politiky. Patrné je to především z pohledu, že nejméně čtyři poradci a ředitelé firmy *Enron* pracovali přímo pro vládu. Otázka pro investigativní novináře byla jasná: poskytovala firma *Enron* poradenství americké vládě ve vlastním zájmu?¹¹³

Už jenom tím, že se o těchto jednotlivých kauzách zmiňují, je patrné, jak velkou práci v jejich vyšetřování udělala investigativní žurnalistika. Jednotlivé postupy, volby vyšetřovacích metod a vůle novinářů odolat politickému tlaku vedly ke zveřejňování stále většího množství informací, jež pomáhaly k odhalení důkazů a následných argumentů před soudem a především celosvětovou veřejností.

Uvedeno bylo pět afér, které ovlivnily téměř všechna prezidentská volební období posledních čtyřiceti let. Svou důležitostí se řadí mezi ty největší v moderní historii Spojených států. Ve všech se v hlavní roli objevují prezidenti, tedy nejvyšší představitelé státu. Důvod je prostý, v USA je prezident hlavou výkonné moci, řídí domácí i zahraniční politiku a proto se jeho prohřešky nejvíce zaryjí do paměti společnosti.

IV.II Nejvýznamnější britské případy investigativní žurnalistiky

Odhalení závažných vládních provinění ovšem není doména pouze Spojených států. Velice zásadní případy se odehrály v minulosti také na Britských ostrovech. Tam se jednalo především o případy spojené s konflikty mezi Brity a Severními Iry, ve kterých sehrála nelichotivou roli britská justice.

Nejnámějším případem je kauza tzv. *Birminghamské šestky*. Ta se začala odvíjet od bombových útoků na birminghamský bar *Mulberry Bush* v roce 1974, při němž zemřelo jednadvacet lidí. Zděšená veřejnost si přála okamžité dopadení viníků, o kterých byla přesvědčena, že pochází z Irska. Důvodem tohoto mínění byly opakující se teroristické útoky zaměřené na vládní britské činitele, politické či vojenské jednotky a zařízení. Na svědomí je měly především militantní organizace *IRA*¹¹⁴ a *Angry Brigade*. Jejich cílem byl odchod britských vojáků z Irska a Severního Irska.

113 BRITSKÉ LISTY. *Enron: bude to první velký skandál George W. Bushe?*. 7. ledna 2001 [cit. 2009-03-12]. ISSN 1213-1792. URL: < <http://www.blisty.cz/2002/1/7/art9605.html> >

114 Irská republiková armáda

Britská policie chtěla co nejdříve uklidnit veřejnost a hledala možné viníky. Za ně prohlásila šestici irských katolických mužů žijících v Anglii. Všechny šest mužů dostalo doživotní trest. V následujícím roce byla zamítnuta jejich odvolání, staly se oběťmi, které celá Anglie nazývala masovými vrahy.

V polovině osmdesátých let ovšem do případu vstoupil novinář Chris Mullin a začal vnášet důkazy ovlivňující celou kauzu. Svou kampaň spustil v roce 1986. Dopomáhal mu k tomu především jeho televizní pořad *World in Action* neboli Svět v akci, kde se představoval zjištěné skutečnosti, které by měly vést k dokázání jejich nevin. Podstatným argumentem byla jeho kniha vydaná v roce 1986, pod názvem *Error of Judgment: The Truth About the Birmingham Bombings*, což lze přeložit jako Chybný rozsudek: pravda o Birminghamských bombových útocích. V této knize mimo jiné popisuje setkání s lidmi, jež měli skutečně stát za bombovými útoky.

Mullin svou iniciativou případ opět oživil. V roce 1988 se sice ještě odvolací proces vyhrán nebyl, ovšem díky neúnavné snaze v získávání důkazů o jejich nevině nakonec šestice Irů odvolací soud v roce 1991 vyhrála. V následujících letech jim byla vyplacena vysoká finanční odškodnění a jako důsledek tohoto významného přehmatu britské justice, byla vytvořena *Královská komise pro trestní spravedlnost*, která by měla podobných případům předcházet.¹¹⁵

V tomto případě vidíme, více než kde jinde, jak neústupný novinář, proti němuž je postavena nejen celá národní justice, ale též veřejnost, dokáže racionálním vyšetřováním docílit spravedlivého rozsudku. I když se jednalo o dlouholetý případ, jeho výsledek napomohl k nápravě další činnosti policie a soudní moci.

Podobných případů se ve Velké Británii objevilo v sedmdesátých letech více. Spojeny byly všechny s bombovými útoky irských nacionalistů a podle toho se k nim přistupovalo. Veřejnost si žádala co nejrychlejší nalezení viníků a jejich tvrdé potrestání. To vedlo k dalším přehmatům justice. Velmi známým je kauza tzv. *Guildfordské čtyřky*, ve které byli Paul Hill, Gerry Colon, Patrick Armstrong a Carole Richardsonová odsouzeni za bombové útoky v guildfordských barech *Horse and Groom* a *Seven Star*. Při nich zemřela řada nevinných lidí, a desítky byly zraněny. Policie zatčené obvinila a následně odsoudila k tvrdým trestům. Až v 1990 se ukázala jejich nevinna.¹¹⁶

115 OLIVER, Mark. *Miscarriages of justice*. Guardian. 15. ledna 2002 [cit. 2009-06-8]. ISSN URL: <<http://www.guardian.co.uk/uk/2002/jan/15/ukcrime.markoliver>>

116 Tamtéž

Podle McNaira jsou tyto tři případy jasným důkazem vytrvalé práce právníků a také mnohaleté soustavné činnosti investigativních novinářů.¹¹⁷ Ti byli ochotni obětovat své práci soukromý život a téměř všechnen svůj čas. S případem byly v dennodenním kontaktu a vyšetřovali každou podrobnost, jež by mohla vést k nalezení dalších důkazů. Objevením těchto několika kauz v krátkém sledu na začátku 90. let začala britská justice vyšetřovat soudce a policisty, kteří rozhodovali v těchto chybných případech.

Navíc v Británii významně stoupl význam žurnalistiky a všeobecně mediální práce. Britskému tisku se dostalo obrovské vážnosti po celém světě. V devadesátých letech to navíc potrhly další velice důležité případy.

Tím prvním je vyšetřování vraždy osmnáctiletého černošského chlapce Stephana Lawrence, který byl zabit v roce 1993 na autobusové zastávce v jihovýchodním Londýně. Podle průkazných materiálů byla viníkem skupina bílých rasistů. Policie nejdříve zatkla nevinné a později se to snažila zamlčet, ale pomocí snahy investigativních deníků vyšla pravda na povrch. Deník *Daily Mirror* navíc o čtyři roky později odhalil jména údajných vrahů, ti však nebyli nikdy souzeni.¹¹⁸ I přesto, že případ neskončil, jak by si nejspíše přála celá britská společnost, tedy aby konečně byli odsouzeni skuteční viníci, vyhnula se ostrovní velmoc alespoň dalšímu skandálu s nespravedlivě odsouzenými. Navíc činnost deníku *Daily Mirror*, jenž se o kauzu zajímal ještě několik dalších let, ukázala cestu za spravedlností dalším evropským médiím.

Za nejdramatičtější a politicky nejvýznamnější příklad investigativní žurnalistiky v Británii je považována kauza s názvem *Dotazy za peníze*. Jednalo se o případ, kdy list *Guardian* na svých stránkách zveřejňoval korupční machinace mezi členy parlamentu. Objevili se totiž konzervativní poslanci, kteří za úplatky vnášeli v dolní komoře parlamentu určité interpelace.

To sice nemuselo být nutně protizákonné, ale jednalo se přinejmenším o porušení zažitých norem poctivosti veřejného života. Investigativní činnost reportérů listu *Guardian* a jejich následné články, donutily k rezignaci několik poslanců. Nejspíše rovněž přispěly v následujících volbách k porážce tehdejší konzervativní vlády. Aféra proměnila britskou politickou scénu podobně, jako aféra *Watergate* tu americkou.¹¹⁹

117 MCNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha 2004. ISBN 80-7178-840-6. s. 120

118 Tamtéž. s. 120

119 Tamtéž. s. 121

III.III Závěrem

V mnohém jsou případy britských a amerických skandálů podobné. Hlavní úlohu ve vyšetřování hrají státní orgány nebo právníci. Ovšem v jejich činnosti jim významným způsobem pomáhají svou činností investigativní novináři. Bez jejich soustavného zkoumání jednotlivých případů by některé z nich skončily v zapomnění, či dokonce doživotním odsouzením nevinných lidí. Investigativní novinář nemůže rozhodnout o potrestání skutečných viníků, nemůže je ani zatknout, ale má velikou sílu ovlivňovat veřejnost, schopnost upozornit na nespravedlivé jednání a samostatným zkoumáním podpořit a inspirovat práci policejních vyšetřovatelů.

Rozdíl, proč se o podobně významných kauzách dozvídá veřejnost ve větší míře až v druhé polovině 20. století, je především ten, že v mnoha zemích vlastnily noviny z části politické strany, lidé zapojení do společenských elit, jež nechtěli být nijak spojováni s jistým druhem odhalující investigace. Následný vývoj přinesl až technický rozmach přinášející nové možnosti, jako katastry nemovitostí, obchodní rejstříky, skryté kamery, odposlouchávací zařízení a také svědci. Ti se mohli opřít o řadu hmotných důkazů a nebáli se tak svědčit.

V České republice byl vývoj investigativních praktik v žurnalistice, z důvodu silné cenzury ze strany komunistického režimu, dlouho nemožný. Tuzemská média se začala osmělovat až po samotové revoluci v roce 1989, ovšem cesta to byla dlouhá a bolestivá. Bez etických zábrán a výraznější sebereflexe, ztrácela v očích veřejnosti respekt. Situace se začala měnit až v polovině devadesátých let a v podstatě se mění dodnes. Za jeden z hlavních seriózních deníků v zemi je považována *MF DNES*.

IV. Charakteristika deníku Mladá fronta DNES

IV.I Historie deníku od jeho vzniku po současnost

Na počátku vzniku *Mladé fronty* (dále jen *MF*) byla snaha umožnit mladým spisovatelům, kritikům, novinářům a básníkům jejich činnost a co nejlepší budoucí uplatnění. Ilegální skupina *Hnutí mládeže za svobodu* chtěla mít samostatné vydavatelství časopisů, nakladatelství knih mladé generace a tiskárny. Ještě během okupace za druhé světové války si vyhlédla dvě tiskárny: v Panské ulici v Praze 1, kde tiskl nacistický deník *Der Neue Tag* a tiskárnu v Praze 2, v Legerově ulici.

Své plány si začalo mládežnické hnutí plnit již v květnu roku 1945, když násilně obsadilo tiskárnu v Panské ulici a začalo svým deníkem navazovat na časopis *Mladá kultura*, jenž vydávali před válkou levicoví studenti. V poválečné době byli v deníku redaktoři všech stranických příslušností. Nebral se zřetel, zda šlo o komunisty, sociální demokraty, národní socialisty, lidovce nebo nestraníky. Ovšem jak se přiblížila padesátá léta, deník se dostal pod vládu komunistické strany a nejvyšší politická místa rozhodla o zestátnění tiskáren. Komunistům se nelíbila demokratická politika deníku a její nestranický přístup byl nejen kritizován, ale též tvrdě trestán. Rok 1953 ukončil veškeré snahy o zachování původní podoby deníku, *MF* se v tomto roce stala účelovým zařízením při *Ústředním výboru Československého svazu mládeže*.

V 60. a 70. letech se toho odehrálo na světové a evropské scéně hodně. Ve světě doznívala studená válka, Východ se Západem spolu konečně začali blíže komunikovat a další světová válka mizela v nedohlednu. Ve Španělsku v polovině sedmdesátých let zemřel diktátor Franco a k moci se vrátila královská rodina. Obrovskou ztrátu prožila také Čína, když zemřel „nesmrtelný“ vůdce Mao Ce-tung. Svět jako kdyby se v této době otáčel rychleji než během vrcholící studené války. Praha okusila okupaci vojsk *Varšavské smlouvy*, stejně jako několik let předtím sousední Maďarsko. Demokracie zemí v bloku Sovětského svazu byla schoulená v koutě, a tak se nelze divit dalším ústrkům československých médií v následných 70. letech.

Deník *MF* zažíval socialistický režim na vlastní kůži, když byl od roku 1970 oficiálním orgánem *Ústředního výboru Socialistického svazu mládeže*. Veškerý tisk se v tehdejší Československu stal nástrojem *Komunistické strany* a *MF* nebyla výjimkou.

Po listopadovém převratu v roce 1989 a následném pádu komunismu v zemi se začaly psát nejen nové dějiny českého státu, ale rovněž nová kapitola mediální sféry. Trvalo dlouhé

měsíce, než se začaly dávat skutečně do pohybu privatizační operace, které měly jednotlivým společnostem pomoci do nového začátku. V *MF* se rozjely naplno v polovině následujícího roku. Redaktoři se po několikaměsíčních přích o podobu nového deníku rozhodli založit deník nový. Ten vznikl pod názvem *Mladá fronta DNES* (dále jen *MF DNES*).

Nový deník od svého založení v roce 1990 ušel dlouhou cestu a po celých devatenáct let svého působení na českém nebo respektive československém trhu se drží v prodejnosti mezi českými deníky na předních místech.

Šéfredaktorem deníku je Robert Čásenský, jeho zástupci jsou Petr Orálek, Jiří Kubík, Michal Musil, Viliam Buchert a Martina Riebauerová, kteří mají každý na starost určitou redakční oblast.

IV.II Nejznámější investigativní případy na stránkách deníku

Mezi ty naprosto nejpodstatnější příklady, kdy deník *MF DNES* svou investigativní činností ovlivnil českou politickou scénou, patří aféra bývalého předsedy vlády Stanislava Grosse. Ta ve svém důsledku vedla k jeho odstoupení z funkce. Tento případ byl typickým příkladem vlivné práce novináře, jenž soustavnou prací může odtajnit protizákonné či neetické případy chování vysokých vládních představitelů. Více je tato aféra rozebírána v poslední kapitole práce. Na stránkách deníku nechyběla ani druhá kauza Stanislava Grosse. Jednalo se o případ, kdy se Gross, prostřednictvím výhodného prodeje akcií společnosti *Moravia Energo*, stal přes noc doslova multimilionářem. Zajímavým úlovkem pro redakci *MF DNES* bylo též přistižení policejního prezidenta Vladislava Husáka, jak ve svém automobilu překračuje výrazně povolenou rychlost, což vzhledem k jeho funkci vzbudilo velkou pozornost.

Organizovaný zločin a propojování byznysu s politiky, to je prostor pro spekulace a ideální místo pro vyhledávání kauz investigativního novináře *MF DNES*. Není pak náhoda, že jako první zveřejnila podrobnosti z velice utajovaného spisu *Krakatice*.

Stylem svých amerických a britských kolegů se inspiroval reportér Ondřej Štastný, který se nechal, v rámci kontroly stavu českého zdravotnictví, zaměstnat v léčebně dlouhodobě nemocných a popsal tamní nedostatky v péči o staré, nemocné a umírající lidi. Dlouhé týdny se po tomto případě řešil špatný stav podobných léčeben.

Známým případem je také redaktorka s vycpaným břichem, jež navštívila různé pražské porodnice a zjišťovala, kde ji nechají v akutním stavu porodit bez jakýchkoliv objednáni.

V. Zaměření na tři konkrétní kauzy investigativní žurnalistiky v deníku Mladá fronta Dnes

V.I Investigativní žurnalistika v deníku Mladá fronta Dnes po roce 2001

Předchozí kapitoly nás uvedly do podrobného vysvětlování pojmu investigativní žurnalistika. Snažily se nastínit, co vlastně pojem investigace v médiích znamená a co tato činnost obnáší. Jednotlivé metody a způsoby vyhledávání informací je důležité znát, aby bylo možné na podrobných případech sledovat postup vyšetřovatelů a investigativních novinářů. Budou tu nastíněny tři investigativní kauzy, kterými se zabýval deník *MF DNES* mezi roky 2001 a 2007. Jejich význam lze posoudit především z reakce veřejnosti a samotné politické scény. Opomenout nelze ani využívané novinářské zbraně, jež vedly k odhalení jednotlivých případů.

V.II Kauza Srba: hotel Český dům a pokus o vraždu novinářky Slonkové

Dvě aféry staré osm let, které spojují dvě jména, Karel Srba a Sabina Slonková. Prvně jmenovaný je v době vypuknutí skandálu generálním sekretářem ministra zahraničí, Slonková reportérkou deníku *MF DNES* zabývající se především politickým zákulisím.

Kauza kolem hotelu *Český dům* se rozběhla v médiích v březnu roku 2001. Hotel podle deníku fungoval v hlavním městě Ruska za podezřelých podmínek od svého vzniku 4. října roku 2000. „Žádné daně, žádní zaměstnanci, žádná odpovědnost. Zato vysoké příjmy a obchody v centru Moskvy. Přesně takhle vypadá podnikání představitelů firmy *Hotel Český dům* v režii ministerstva zahraničí pod taktovkou Jana Kavana. Společnost *Hotel Český dům*, které Ministerstvo zahraničí bez výběrového řízení přiřklo pronájem domu v lukrativní části Moskvy, má jedinou hlavní povinnost: ročně odvádět státu dvacet osm milionů korun. Smlouva ji však umožňuje, aby sama na dalším pronájmu vydělávala mnohem víc. To je pouze jeden z dlouhé řady důkazů, že vztah mezi firmou *Hotel Český dům* a ministerstvem zahraničí je značně nevyrovnaný.”¹²⁰ Tak odstartoval deník *MF DNES* nekompromisně aféru kolem ministerstva zahraničí.

Reportéři deníku upozorňovali na situaci kolem desetipatrového komplexu v centru Moskvy, jenž ministerstvo pronajímalo firmě *Brei*. Aby využil deník momentu překvapení,

120 KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. Podnikání dle Kavana? Na účet státu. In *Mladá fronta Dnes*. 20. března 2003, ISSN 1210-1168. s. 6

vtěsna veškeré důkazy a vzniklé spekulace do prvního obsáhlejšího článku o této kauze. Jednou z klíčových informací bylo zveřejnění jmen, která v kauze figurovala. Byl jím ministr zahraničí Jan Kavan, jeho náměstkyně Helena Opolectká a generální sekretář Karel Srba.

Deník ve svém článku odkazuje v první řadě na dvě smlouvy mezi ministerstvem zahraničí a firmou *Hotel Český dům*, které měl obě k dispozici. Těžko se dá přijít na to, jak přesně se k nim dostal, přesto hned z prvního článku lze vyčíst, kde sbíral informace. „Není možné upřednostňovat jeden český podnikatelský subjekt (buď pod pláštěm servisní organizace) před ostatními, za území Ruské federace řádně zaregistrovanými českými podnikatelskými subjekty, například bezcelním dovozem zboží,“¹²¹ komentoval takto v článku *MF DNES* celou situaci český velvyslanec v Rusku Jaroslav Bašta. Právě on totiž jako jediný odmítl podepsat již zmíněné smlouvy, a neměl tak problém se ke kauze vyjadřovat.

Následovalo logické šetření toho, kdo tedy za Baštu smlouvy podepsal. Protože deník měl obě listiny k dispozici, našel si tam jméno Zdeňka Willa, který smlouvu za stát místo Bašty podepsal. Jak investigativní složka deníku zjistila, Will předtím působil v dozorčí radě *Hotelu Český dům*, kde byl těsně před podpisem smlouvy dosazen na post velvyslaneckého ataše s červeným diplomatickým pasem. Aby jasné důkazy deník pouze nevykřikoval do prázdna, podložil informace odbornými názory právníků. „To je střet zájmů. Naprosto jednoznačně,“¹²² nechal se citovat v úvodním článku v *MF DNES* právník Jan Černý z advokátní kanceláře *Černý-Raupachová* po prostudování obou smluv.

Na tomto příkladu můžeme sledovat typický postup při dokazování důkazů proti silnému protivníkovi, tedy deníku proti státu. Nevyrovnaný souboj, v němž by deník pouze do prázdna vykřikoval své zjištěné informace. Ovšem když celou kauzu prošetří také odborný právník, dostanou informace větší váhu. Právník se na smlouvu podívá, vyjádří se k ní a jméno jeho soukromé advokátní kanceláře se objeví v článku celostátního deníku. Ideální spolupráce.

Tím ale nechci nějak hanit deník *MF DNES*. Naopak si myslím, že proti tak silnému soupeři, jako je stát, je potřeba používat silné zbraně a sám deník, bez jakékoliv pomoci, je v rukou nemá. On může pouze na důkazy poukazovat, psát o nich, neustále je omílat, tím však jeho možnosti končí.

121 KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. Podnikání dle Kavana? Na účet státu. In *Mladá fronta Dnes*. 20. března 2003, ISSN 1210-1168. s. 6

122 Tamtéž. s. 6

Na závěr prvního článku o tomto případě dá deník opět prostor druhé straně. Podle etických pravidel by si takto měl počínat v každé situaci, a proto tak činí. „Pan Will složil funkci ve firmě ještě předtím, než se stal diplomatem. V tuto chvíli nemá s firmou nic společného. Zastupuje zájmy státu vůči společnosti *Hotel Český dům*,“¹²³ uvedl šéf firmy Brei v závěru článku. Možná nepatrně ironicky ukončený článek, kdy výpověď Breie, na něhož má deník spoustu důkazů, pouze stroze odmítá Willovo obvinění ze střetu zájmu a ještě úmyslně vybírá jeho citaci, ve které se vyjadřuje také k tomu, že dříve ve firmě pracoval. Deník dokázal mistrně ukončit článek, když samotné spekulace vkládá do úst jednoho z hlavních podezřelých.

První článek zveřejněný o případě *Český dům* byl pouze na šesté straně domácího zpravodajství, o osm dní později se objevuje v deníku případ znovu, tentokrát ale již nechybí na titulní straně. *Kavanova aféra má první obět*.¹²⁴ objevuje se na titulku. Jedná se o Karla Srbu. Ten odstoupí z postu generálního sekretáře ministra zahraničí jen několik dní poté, co kauza vyšla najevo. Článek je reakcí na tiskovou konferenci, na které mluvčí ministerstva přečetl Srbovo doznání a následnou rezignaci. Srba, podle svého dopisu, uznal své pochybení a snažil se očistit samotného ministra zahraničí Kavana.

Odstoupením Karla Srby vznikl první důležitý bod. Srba totiž přiznal, že poslední kapkou se pro něj stala včerejší informace *MF DNES*, že *Advokátní kancelář Jiřího Teryngla* v této kauze zastupovala jak ministerstvo, tak firmu *Hotel Český dům*. Přitom právě Terynglovým dobrozdáním Kavan dokazoval nezávadnost smlouvy.¹²⁵ Díky soustavné a podrobné práci deníku se tak státní představitel rozhodl odstoupit ze své funkce. Investigativní novináři prokázali, že prošetřením každé maličkosti, každého člověka, firmy, subjektu, který se v souvislosti s firmou *Hotel Český dům* objevil, mohou dojít k velice zajímavým závěrům.

Po prvotních informacích *MF DNES* dochází k šetření inspekce ministerstva zahraničí. To trvá dva měsíce, a proto deník nesmí přestat během této doby pátrat po dalších nejasnostech případu. Často se v těchto situacích snaží státní představitelé šetření zpomalit, zmanipulovat nebo nenápadně zastavit. Ovšem díky neustále novým objevům médií, když po případu již nepátrala pouze *MF DNES*, se veřejnost nemohla dočkat výsledků inspekce. Ta

123 KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. Podnikání dle Kavana? Na účet státu. In *Mladá fronta Dnes*. 20. března 2003, ISSN 1210-1168. s. 6

124 KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. Kavanova aféra má první obět. In *Mladá fronta Dnes*. 28. března 2003. ISSN 1210-1168. s. 1

125 Tamtéž. s. 1

pod obrovským tlakem uznala pronájem *Českého domu* jako veskrze špatný a pro stát nevýhodný.

Tím ale případ neskončil, stále se dá říci, že jsme na jeho začátku. Jak se ukázalo, Srba, jenž z místa na ministerstvu odstoupil, od něj nebyl zcela odříznut. Ještě dva měsíce po svém odstoupení zůstal zaměstnancem úřadu, a dokonce si sám vybral svého nástupce. Stal se jím jeho známý Pavel Jaroš. Ten už začátkem května bez vědomí náměstka Teličky vycestoval do Moskvy a vyjednával s šéfem firmy *Hotel Český dům* Stanislavem Breiem, jak bude smlouva o pronájmu upravena. Tím dalo ministerstvo jasně na vědomí, že nemíní smlouvu zrušit, jak jim inspekce doporučila. Na světlo světa však přicházely další významné informace. Například, že inspekce vyšetřovala své vlastní nadřízené. Proto se případem začala zabývat také *Služba pro odhalování korupce*.¹²⁶

Vzhledem k tomu, že kauza nabírala na obrátkách a neustále se objevovaly nové informace, bylo důležité udržet čtenářův přehled. Neustále se na stránkách deníků objevoval souhrn hlavních událostí a jména obviněných. Postupem času se z kauzy prostřednictvím médií stala celonárodní záležitost. Především televizní reportáže byly oblíbeným tématem při rozhovorech. Rostoucím zájmem o tento případ se též zvětšovala názorová síla deníku *MF DNES*, který na něj upozornil. Dokonce samotní jeho aktéři dopomáhali nešťastnými názory k upevnění postavení deníku. „*MF DNES* tvrdila, že jsme připravili stát o šedesát milionů. Pokud by to byla pravda, tak bych byl alespoň nepřímo spoluodpovědný, když ne za korupci, tak za okrádání státního rozpočtu,“¹²⁷ řekl Kavan v době, kdy deník vypočítával přibližné škody, jež vznikly na základně poříděních smlouvy. To však ještě nikdo netušil, že se škoda může vyšplhat ještě do mnohem vyšších částek.

V tu chvíli už byli trestně stíháni Srba s Breiem. Protikorupční služba navrhla jejich stíhání, protože jeden byl podezřelý ze zneužívání informací v obchodním styku a druhý z porušování povinnosti při správě svěřeného majetku. V obou případech jim hrozilo až několik let vězení.¹²⁸ Ministr zahraničí Kavan následně ze své funkce odstoupil.

V.III Ohlédnutí za kauzou Český dům

Tato kauza je typickým příkladem rozvíjející se investigativní žurnalistiky v České republice. A to nejen svými nedostatky, ale také zdařilými objevy.

126 KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. Český dům: chyby potvrzeny. In *Mladá fronta Dnes*. 8. června 2003, ISSN 1210-1168. s. 3

127 Tamtéž. s. 3

128 Tamtéž. s. 3

Všechno to začalo koncem roku 2000, kdy *Ministerstvo zahraničí*, v čele s ministrem Kavanem pronajala lukrativní *Český dům* v centru Moskvy za velice výhodné podmínky jedné firmě bez výběrového řízení. Jak upozornila *MF DNES*, smlouva byla pro firmu, jež *Český dům* obhospodařovala, velice výhodná. Obě tyto smlouvy mezi ministerstvem zahraničí a firmou *Hotel Českým dům* měla k dispozici dříve, než případ 20. března 2001 na svých stránkách zveřejnila. Ovšem podle zásad správného investigativního postupu dlouho vyčkávala a podrobně zkoumala každou maličkost. Řídila se pravidlem, že je lepší případ nějaký den odložit, než ho spustit s chybou, která by mohla veškeré šance na nápravu státních záležitostí zhatit.

Když se poté po polovině března přeci jen kauza na stránkách deníku zveřejnila, nešlo hned vše naráz. Ministerstvo odmítalo výrazné pochybení a firma si rovněž hledala alibi. Proto deník přišel se dvěma důležitými body: člověkem, který byl ochotný o kauze mluvit a byl z její bezprostřední blízkosti, a názory odborníků.

Člověk z prostředí odhaleného případu byl český velvyslanec v Rusku, Jaroslav Bašta. Ten několikrát zdůraznil, že psal ministru Kavanovi dopisy s tím, že smlouva je neregulární a že s jejím podpisem mohou nastat problémy. Ministerstvo zahraničí to ignorovalo a jeho podpis nahradilo podpisem Zdeňka Willa. Jeho dosazením však ztratila poslední možnou záchranu, protože Will předtím působil také ve firmě *Hotel Český dům*, se kterou nyní posvětil za stát smlouvu.

Bašta byl pro média ideálním člověkem. Neměl problém s nimi o případu hovořit a sám se považoval za naprosto čistého. Navíc se vžil do role čestného člověka, který na případ od začátku poukazoval a vlastně ho svým způsobem odhalil.

Druhým důležitým bodem pro *MF DNES*, byly hlasy odborníků. Jak uvádí McNair ve své knize *Sociologie žurnalistiky*, objektivitu lze dosáhnout také potvrzením žurnalistických výroků odvoláním se na příslušné autority. Toho deník *MF DNES* využil a podepřel své důkazy o posudky odborného právníka. Bez nich by neměly výpovědi deníku takovou váhu a sílu.

Deník *MF DNES*, pomocí neustále vzrůstajícímu množství důkazů reportérů Sabiny Slonkové a Jiřího Kubíka, zveřejňoval od začátku této kauzy jeden racionální argument za druhým. Tím si zajistil vždy mírný náskok před obviněnými, kteří neměli tolik prostoru pro svou obranu. Každý den čtenáři čekali, s jakou novou informací deník přijde a jak na to zareaguje politická scéna. Případ nakonec ukázal sílu médií, která dokážou veřejnost naklonit na jednu či druhou stranu. Tento investigativní případ se stal vzorem pro další roky všem

médiím v zemi, protože odhalil špinavé praktiky uvnitř jednoho z ministerstev a postaral se o odstoupení ministra a mnoha dalších vysoce postavených lidí.

V.IV Pokus o nájemnou vraždu novinářky Sabiny Slonkové

Nečekaným vyvrcholením kauzy *Českého domu* byl pokus o zabití jednoho z hlavních reportérů, kteří se případem zabývali. Jednalo se o talentovanou investigativní žurnalistku z deníku *MF DNES* Sabinu Slonkovou. První informace o možném pokusu nájemné vraždy vyšly najevo v červenci roku 2002, tedy rok a půl po vypuknutí skandálu. Nejdříve se nevědělo, zda stál za nájmem vraha stát, postupem času ale začaly důkazy směřovat na jedinou osobu, Karla Srbu. Ten měl důvodů k nenávisti novinářky Slonkové spoustu. 28. března 2001 zveřejnila Slonková společně se svým kolegou Kubíkem článek s názvem *Muž, který má špatnou pověst*, v němž psala o špatné pověsti Karla Srby. Nechyběly v nich zprávy o jeho rezignaci a následném dosazení jeho kamaráda na jím uvolněné místo. Nešlo však pouze o případy věnující se kauze *Českého domu*, ale přímo o soukromé Srbovy záležitosti.

Výsledkem byl článek ze 4. března 2002, kdy se přišlo na to, že v době, kdy Srba pracoval na ministerstvu zahraničí, koupil si pozemky, postavil na nich dům a zrekonstruoval zemědělské stavby. Cena se měla pohybovat kolem deseti miliónů korun, což si Srba svými oficiálními činnostmi nemohl vydělat, ani půjčit. Jeho matka později uvedla, že peníze našli v krabici po zesnulém otci. Následovaly další články, ve kterých se Slonková snažila dopátrat, kde Srba na nákup pozemků a následnou stavbu domu sehnal peníze.¹²⁹

Tohle všechno stačilo nejspíše k tomu, aby se jí Srba pokusil zavraždit. Možná by se mu to také povedlo, kdyby přípravu vraždy nesvěřil, snad aby se vyhnul přímým kontaktům s vrahem, své důvěrné známé podnikatelce z Vimperka. Ta totiž, přes dalšího prostředníka okresního formátu, najala na drogách závislého recidivistu, jenž byl na vražedný čin vybaven balíčkem semtexu. Zmíněný muž ale tíhu plánovaného atentátu neunesl a přiznal se na policii. On však nevěděl, že prvotním iniciátorem je Srba, a tak k němu z počátku žádné důkazy nevedly.

Slonková, která byla deset dní pod policejní ochranou (napsala o tom článek *Deset dní jsem byla mrtvá*¹³⁰), si pod dohledem policistů prohlížela fotky podezřelých, ale nikoho na nich nepoznávala. Rozuzlení přišlo ve chvíli, kdy policie přišla na to, že jedna z podezřelých spolupracovala s ministerstvem zahraničí. Slonková si ihned ministerstvo spojila s osobou Karla Srby.

129 SLONKOVÁ, Sabina. Deset dní jsem byla mrtvá. In *Mladá fronta Dnes*. 27. července 2003. ISSN 1210-1168. s. 2
130 Tamtéž. s. 2

Policie navíc v době plánovaného uskutečnění vraždy kromě samotné novinářky, měla rovněž najatého vraha, přes něhož kontaktovala skupinku lidí, kteří vraždu domlouvali. Vrah jim řekl, že se vše podařilo a dohodli se na předání peněz. Při nich byli všichni zadrženi. Karel Srba byl zatčen až následující den. „Stačil si ještě zahrát tenis, na oběd však už nedošel.“¹³¹

V.V Katastr nemovitostí

O rok a půl později vyšly najevo další dvě významné kauzy, odhalení tajné služby BIS a *Grossův byt*. Obě měly společného jmenovatele: katastr nemovitostí. Na základě informací zjištěných v této databázi se na oba případy přišlo.

Díky novelizačním zákonům se od roku 2004 může kdokoliv dozvědět, jak je na tom s majetkem jeho kamarád, soused nebo třeba starosta města. Stačí k tomu rodné číslo dotčené osoby a celé její jméno. Pokud rodné číslo nevíte, dá se zjistit například v obchodním rejstříku, kde jsou zaznamenány veškeré podnikatelské a obchodní aktivity.

Praxe je tak velmi jednoduchá. Zajdete do centrální budovy katastru nemovitostí na Praze 8, vyhledáte si danou osobu a bezplatně zjistíte mimo jiné jaké pozemky či nemovitosti vlastní a jakým způsobem je získala. Zjistit se dá také druh platby. Za padesátikorunový poplatek si můžete navíc odnést kopii hledaného výpisu.¹³²

V.VI Kauza odhalení tajné služby BIS

Velký problém musela řešit česká tajná služba na konci roku 2004. To se totiž investigativní novináři z *MF DNES* dopátrali prostřednictvím výpisů z katastru nemovitostí, kde mají její důstojníci byty a kde má samotná služba svá školicí střediska, konspirační budovy či rekreační chaty. Po zveřejněných informacích se spustila obrovská vlna zděšení, když si nikdo nedokázal takové selhání vysvětlit. *MF DNES* nezveřejnila adresy jednotlivých objektů, ovšem na stránky umístila jejich fotky. Jeden z redaktorů dokonce na jeden z bytů zazvonil a oznámil svůj objev. Vyděšená žena nemohla uvěřit, stejně jako hlavní představitelé kontrarozvědky, jak je to možné.¹³³

Deník se snažil oslovit ředitele *BIS*¹³⁴ Jiřího Langa, ten se ale odmítl vyjádřit a odkázal novináře na mluvčího. Kromě přímého vedení tajné služby deník kontaktoval osoby

131 SLONKOVÁ, Sabina. Deset dní jsem byla mrtvá. In *Mladá fronta Dnes*. 27. července 2003, ISSN 1210-1168. s. 2

132 KMENTA, Jaroslav. V katastru lze najít dům ministra i souseda. In *Mladá fronta Dnes*. 13. prosince 2004, ISSN 1210-1168. s. 3

133 KMENTA, Jaroslav. *Osobní rozhovor s popisem jeho zkušeností z daného případu*

134 Bezpečnostní informační služba

odpovědné za její řízení. Jedním z nich je premiér Stanislav Gross. Ten však za sebe též nechal hovořit pouze mluvčí. Hlavním obhájcem kauzy tak byl předseda sněmovní *Komise pro dohled nad činností BIS* Jan Klas. Ten se stal tahounem deníkových informací a tvrdě se ve svých odpovědích opřel do tajné služby.

Stačil jediný den, několik článků v českých médiích a z případu se stal skandál se vším všudy. Deník *MF DNES*, který s odhalením přišel, nazval hlavní článek o této kauze trefně: *Tajná služba není vlastně vůbec tajná.*¹³⁵

Díky osloveným osobám lze přesně sledovat snahu deníku získat co nejvíce informací. Mezi prvními, které deník kontaktoval, byl samozřejmě ředitel *BIS*. Když se nepovedl kontakt s ním, byli novináři odkázáni na jeho mluvčího. Ihned také volali premiérovi, jenž nese za tajnou službu rovněž jistou odpovědnost. Ani u něj však neuspěli a skončili u jeho tiskové mluvčí.

Jediným, kdo se nakonec rozhovořil, byl Jan Klas. Ten se nebál vzpomínat na své předchozí zkušenosti s tajnou službou, v nichž popsal, že jako poslance ho vozili do budov *BIS* v autě bez oken. O to komičtěji vypadá nynější situace, že se veškeré informace o tajné službě dají vyhledat na katastru nemovitostí.

Tento případ rozhodně nepatří mezi základní investigativní kauzy, přesto je pro vývoj českých médií významný. Pomocí odhalení daných informací mohl deník poukázat na významné nebezpečí, jež hrozilo s dalším šířením tajných adres.

BIS nakonec celou kauzu vyřešila velice rychle, jak si ostatně celý případ zasloužil. Hned následujícího dne podala tajná služba prohlášení o přestěhování všech vyzrazených zaměstnanců.¹³⁶

V.VII Kauza Gross a jeho byt: aféra, která donutila premiéra ČR rezignovat

Samotný případ začal mnohem dříve, než vyšel na povrch na stránkách *MF DNES*. Kauza probíhala mezi samotnými poslanci, kteří spekulovali, že Stanislav Gross, velice mladý, přesto úspěšný politik, bere úplatky. Důvodem těchto spekulací byla koupě jeho barrandovského bytu.

V rámci zákulisních debat se nákup Grossova bytu držel do doby, kdy si katastr nemovitosti, jen pro svou osobní zvědavost, prohlížel investigativní novinář Jaroslav Kmenta. Reportér *MF DNES* měl již za sebou úspěšný úlovek v podobě odhalení tajných budov *BIS*,

135 KMENTA, Jaroslav. Tajná služba BIS neutajila své byty. In *Mladá fronta Dnes*. 13. prosince 2004. ISSN 1210-1168. s. 1

136 Tamtéž. s. 1

a tak ho zajímalo, co dál tato databáze skrývá. Když poté uviděl, že Gross zaplatil zálohu na svůj byt ve výši dvou a půl milionu v hotovosti, hned mu bylo divné, kde na to mohl se svým tehdejším poslaneckým platem vydělat. Obrátil se proto přímo na premiéra, aby mu dal šanci věc vysvětlit. Nejdříve mu napsal e-mail, v němž se ho ptal na původ peněz. Kdyby na něj Gross reagoval, nevzbudil by takovou pozornost, jako když elektronickou zprávu dlouho ignoroval. Kmenta mu napsal ještě několik elektronických zpráv a až po týdnů mu Gross odpověděl. „Zálohu na byt jsem uhradil částečně ze svých úspor a částečně z peněz svého strýce,“ prozradil Kmenta obsah e-mailu od českého předsedy vlády.¹³⁷

Otázkou však bylo, kdo je Grossův strýc, údajný původce finanční částky. Premiér nebyl povinný prozradit jeho jméno. Osobně se schovával za frázi, že nechce do svých záležitostí zatahovat svou rodinu. Nakonec ale jeho jméno prozradila Grossova matka. František Vik, to bylo jméno štědrého příbuzného tehdejšího českého premiéra. Tím odstartovala kauza, která v českých dějinách nemá obdoby.

V následujících dnech si každý novinář připomněl matematické základy ze školy, protože nebyly noviny, kde by se nesčítaly poslanecké platy Stanislava Grosse do roku 1999, kdy platil zálohu na byt. Je vůbec možné, aby z těchto úspor zaplatil zbylých milion a tři sta tisíc korun, které mu chyběly po údajné strýcově půjčce? Hlavní rébus každé redakce. Výpočty ukazovaly, že je vysoce nereálné, aby zbytek částky složil Gross z vlastních úspor, přesto se pozornost obrátila nejprve na jeho strýce.

Kdo je František Vik? Je natolik bohatý, aby mohl premiéra skutečně finančně podpořit? Vik byl šestasedmdesátiletý důchodce. Konkrétním odpovědím se vyhýbal. Tak to bylo až do osudné návštěvy reportéra Jaroslava Kmenty. Ten u něho zazvonil a mezi dveřmi spolu komunikovali a tvořili rozhovor, který se měl stát další klíčovou nápovědou. I když celou dobu pan Vik tvrdil, že peníze získal prodejem svého domu, najednou z ničeho nic otočil. Byla to jen taková malá nepatrná věta, přesto to stačilo k tomu, aby se případ znovu obrátil naprosto jiným směrem. „Já si ty peníze taky půjčil.“¹³⁸

Zde jde naprosto přesně vidět, jak byla důležitá práce investigativních novinářů. Ti zjistili, že Vik nemohl takovou sumu peněz mít. Dům, který prodal ještě za komunismu, mu nemohl svým prodejem vydělat dostatek financí, jejichž část by teď premiérovi půjčil. Tlak nakonec neunesl, a jako by svou výpověď kus tíhy přenesl na další osobu. Zatím se ale nevědělo na jakou.

137 KMENTA, Jaroslav. *Osobní rozhovor s popisem jeho zkušeností z daného případu*
138 Tamtéž

Pozornost se tak opět soustředila na Grosse a jeho strýce. Šlo o to, kdo prozradí, od koho má premiér peníze půjčené. Strýc později uvedl, že byly od příbuzných z ciziny. Tím naprosto podkopal výpovědi svého synovce, který z křesla českého premiéra ujišťoval veřejnost, že jeho strýc je movitý člověk, který celý život měl vysoké příjmy a v minulosti prodal dům a byt.¹³⁹

V té době deník nezapomínal oslovovat další osoby, které by mohly v dané situaci pomoci rozluštit nejasnosti z výpovědí Grosse a Vika. Konkrétně šlo o další jejich příbuzné. Například manželka Vikova syna se pousmála nad tím, kde by mohl podobné peníze Vik vzít. Jim prý nikdy nepůjčil.¹⁴⁰ Podobné ohlasy dostávaly premiéra pod stále větší tlak, před kterým se bránil neustálým mlčením.

Složitěji se se zvyšujícím tlakem vyrovnával Grossův starý strýc. Byl zasypán stovkami dotazů na původ peněz, které svému synovci půjčil. Pokud nebyly od něj, tak od koho tedy? Kdo mu půjčil na to, aby je mohl půjčit? Prý byly z ciziny. Jak se ale do Česka dostaly? Jsou evidovány? Vik odpovídal nejasně. Nakonec se ukázalo, že mu prý peníze přivezl příbuzný ze zahraničí v igelitové tašce.¹⁴¹

Během šetření původu peněz, které měl Grossovi půjčit strýc Vik, se objevovaly další nejasnosti v premiérově finančnictví a opět tu byly matematické výpočty. Gross uvedl, že si v politice vydělal 1,95 milionu korun čistého, z toho utratil 1,3 milionu na zálohu bytu. Na všechno ostatní, včetně jídla a nájemného, mu tedy po dobu sedmi let stačilo 650 tisíc korun. To znamená sedm a půl tisíce na měsíc. A k tomu si manželé Grossovi hned po koupi bytu nechávají na terase postavit bazén o rozměru tři krát čtyři metry a zastřešenou zimní zahradu. Aby toho nebylo málo, u *České spořitelny* měli hypotéku ve výši 1,77 milionu korun, z které zaplatili zbytek z ceny bytu.¹⁴²

V novinách v té době nechyběly nákresy premiérova bytu, podrobné kalkulace a rozebrání jeho bývalých platů a možných nastřádaných peněz. Gross se stal nejsledovanější postavou české politiky, jejíž konec se pomalu blížil. K pochybám médií a veřejnosti se přidala opoziční *ODS* a také ona dostávala premiéra pod stále větší tlak.

Ten se projevil na konci ledna roku 2005, kdy premiér Gross zahájil tiskovou konferenci tím, že nabídnul k nahlédnutí své finanční příjmy do srpna 1999, kdy zaplatil zálohu za byt. Když se ovšem k papírům naklonil investigativní reportér Jaroslav Kmenta

139 KMENTA, Jaroslav. Peníze na Grossův byt: milion z ciziny. In *Mladá fronta Dnes*. 27. ledna 2005. ISSN 1210-1168. s. 1

140 KMENTA, Jaroslav. *Osobní rozhovor s popisem jeho zkušeností z daného případu*.

141 Tamtéž

142 KUBÍK, Jiří. KMENTA, Jaroslav. Gross utratil víc, než vydělal. In *Mladá fronta DNES*. 29. ledna 2005. ISSN: 1210-1168. s. 1

z *MF DNES*, Gross mu je vytrhl a odmítl, aby se na ně díval. Tím ovšem jen zvýšil vlnu nedůvěry.

Tu se pokusil zničit podnikatel Rostislav Rod, který přišel s tím, že měl s panem Vikem přátelskou dohodu a že to byl on, kdo mu půjčil. Mělo to být 900 tisíc korun. Ovšem proč mu je půjčil? Prý je, stejně jako pan Vik, z Jihlavy a jeho rodina se zná s panem Vikem už dlouhá léta. Premiér ho viděl poprvé v životě na osobní schůzce, kde vše probrali a rozhodli se, že za pana Vika bude už hovořit pouze pan Rod, který má směnku, jež dokazuje provedení půjčky. Samozřejmě ji ale nikomu neukázal. Pochyby tak pokračovaly.¹⁴³

Rod, zaskočen velkou publicitou a těžkým břemenem kauzy, prodal směnku podnikateli a šéfovi České pravice Michalu Simkaničovi. Ten s ní naložil po svém, spálil ji. I přesto ale však zůstávaly velké nejasnosti o Grossově záhadné půjčce, stejně jako o jeho rodinných financích.

Premiér stále nedokázal vysvětlit původ peněz, díky kterým si pořídil nový byt a následně ho ještě zrekonstruoval. Jeho kabinet přesto přežil hlasování o nedůvěře, i když z něj vystoupili lidovci a na svá místa rezignovali ministr informatiky Vladimír Mlynář a Jaroslav Bureš, šéf vládní legislativy. Gross navíc musel vysvětlovat své majetkové poměry v parlamentu. Stále se zvyšující tlak nakonec donutil tehdejšího nejmladšího evropského premiéra odstoupit z funkce. Bylo to 25. dubna 2005.

V.VIII Ohlédnutí za kauzou Grossova bytu

Kdyby se v roce 2003 nezrealizovaly novelizační zákony, katastr nemovitostí by se nestal lehce dostupným pro širokou veřejnost a jen těžko by se znovu otevřela kauza kolem Grossova bytu. Znovu proto, že se o ní hovořilo již v době pořízení bytu, a to především mezi Grossovými stranickými kolegy, kterým tato koupě přišla přinejmenším zvláštní. Kde na to mohl se svým poslaneckým platem Gross vydělat? Tak možná zněla otázka každého z nich. Budoucí premiér odpovídal jednoduše: z vlastních úspor a z úvěru.

O čtyři roky později se podrobněji tímto případem začal zabývat investigativní reportér deníku *MF DNES* Jaroslav Kmenta. Ten při náhodném prohledávání katastru nemovitosti objevil podobné nejasnosti u Grossova bytu, jako jeho tehdejší političtí kolegové. V jeho pátrání se objevovaly různé postavy. Na krátký čas se šestasedmdesátiletý Grossův strýc František Vik stal nejsledovanějším důchodcem v zemi. Štafetu finančních pomocníků premiéra poté předal podnikateli Rostislavu Rodovi a ten, pod tlakem zájmu médií

143 KMENTA, Jaroslav. Přihlásil se Grossův sponzor. Je pravý?. In *Mladá fronta Dnes*. 5. února 2005. ISSN 1210-1168. s. 1

a veřejnosti, šéfovi *České pravice* Michalu Simkaničovi. Pokračovalo to shořelou směnkou a dalšími nejasnostmi kolem premiérova bytu. V závěru premiér rezignoval na svůj post, aniž by původ peněz věrohodně dokázal. O půl roku později odešel rovněž z vedení ČSSD.

Jiří Paroubek, jeho nástupce na premiérském křesle, to komentoval slovy, že se média snaží zničit špičky sociální demokracie. Případ kolem kauzy premiérova bytu se stal českým *Watergate*. V Českých dějinách není podobně závažného případu, na kterém se navíc nejvíce podílel jeden novinář a jedna redakce novin, jež ho v jeho práci maximálně podporovala. Metody Jaroslava Kmenty, který postupnými krůčky zjišťoval a následně zveřejňoval informace o možných finančních machinacích, rozhodly o tom, že se premiér dostal pod natolik silný tlak, že musel odstoupit. Kdyby Kmenta začal o případu psát dříve, než donutil svými elektronickými zprávami Grosse odpovědět, mohl celý případ zhatit. On však prokázal investigativní cit a svou snahou o dobrání se pravdy uspěl. I když, jak sám říká, jen částečně, protože Stanislav Gross nikdy nebyl za žádné finanční podvody odsouzen.

V.IX Kauza Gross boháčem: získání akcií v hodnotě několika desítek milionů korun

Od vypuknutí aféry kolem Grossova bytu neutekly ani tři roky a stejný muž znovu zaplnil titulní stránky všech deníků v zemi, když vyšlo najevo, že vlastní 31% akcií firmy *Moravia Energo*. Ani vlastní zaměstnanci či jiní akcionáři společnosti netušili, kdo vlastní téměř třetinu jejich společnosti. Na povrch se ta informace dostala až v době, kdy na schůzi firmy vystoupil Grossův právník Miroslav Jansta s žádostí, aby byly akcionářům vypláceny dividendy.

V době vypuknutí této kauzy byl autor této práce již členem reportérského týmu Jaroslava Kmenty a sledoval podrobně práci Zuzany Kaiserové, jež se na případu podílela. Kauza od začátku vyvolávala velké podezření z korupce, protože bývalý vysoce postavený politik měl v ruce majetek firmy, které dříve mohl pomoci díky svému postavení. Navíc akcie koupil od bývalého náměstka ministra průmyslu. Kde je vzal on? Rovněž velice zvláštní spojení vzhledem k tomu, že se jedná o průmyslovou firmu, jejíž akcie vlastnil.

Nejasností kolem případu bylo od počátku skutečně mnoho, ale přesto se nikdo z aktérů nechtěl, a vlastně ani nemusel, vyjadřovat. Deník *MF DNES* tak s kauzou nakládal po svém. Samozřejmě se neustále snažil zjišťovat nové informace, ale také pracoval s tím, co zatím měl k dispozici. Například několik dní po zveřejnění kauzy se v jednom z článků zabýval tím, jakých trestných činů se teoreticky mohl Gross dopustit. Mezi hlavní podezření

patřila korupce, zneužití informací v obchodním styku a praní špinavých peněz. O daňovém úniku a úvěrovém podvodu nemluvě.¹⁴⁴

Z dalšího článku je přesně patrné, jakým způsobem probíhá tvorba investigativních kauz, především jaká sorta lidí je oslovována. Když *MF DNES* zjistila, že expremiéroví půjčila na akcie slovenská investiční společnost, oslovila odborníka v tomto oboru, investičního analytika. Díky spojení pohledu redakce a názoru odborníka dostává laický čtenář možnost proniknout do tajů investičních obchodů.

Na případu je ze všeho nejzajímavější okruh obchodníků s akciemi. Původně totiž akcie vlastnila společnost *Czechpol*, od ní je koupil podnikatel Robert Sýkora a po několika letech je prodal příteli Stanislavu Grossovi. Nabízí se však otázka, zda je Sýkora expremiéroví pouze nehlídal do doby, kdy nebude působit na politické scéně, aby nemohlo dojít k obvinění ve spojitosti s jeho vysokým postavením.

MF DNES zmapovala vazby mezi lidmi a firmami, kteří se v kauze objevili, a zjistila, že v ní figuruje osoba Milana Černého. Toho do čela *ČEZ* tlačila *ČSSD*, a on pak z místa šéfa tohoto energetického giganta podepsal několik nevýhodných kontraktů s *Czechpolem*, jehož akcie má nyní ve svém vlastnictví Gross, někdejší vysoký představitel sociálních demokratů. Další záhada, na níž se snažili investigativní novináři přijít. Navíc byla ve hře ještě podivná půjčka slovenské investiční společnosti *Key Investments*, jež půjčila Grossovi třináct a půl milionu, kterou prý splatil Ladislav Ornst ze společnosti *SI Corporate Finance*.

Přes tyto neprůhledné operace se čekalo na jedinou událost – co Gross s akciemi udělá. Netrvalo dlouho a prodal je za více než sto milionů korun společnosti *Arca Capital Bohemia*, kterou vlastní slovenský miliardář Pavol Krúpa. Slovenský magnát vyslovil přání zmocnit se do několika let celé firmy. To se ovšem nestalo, naopak svůj podíl o rok později prodal za 150 milionů Tomáši Chrenkovi, většinovému vlastníkovi firmy *Moravia Energo*. Ten přitom o akcie stál již dříve, ale nabízel podstatně nižší částky.

V.X Ohlédnutí za kauzou Grossova zbohatnutí

Pohádka o královském zbohatnutí, to je příběh o expremiéroví Stanislavu Grossovi, který byl ještě před několika lety bičován českou veřejností, coby jeden z nejvyšších politických představitelů této země, že nemůže vysvětlit prazvláštní finanční situaci své rodiny. Teď, o tři roky později, si kupuje rezidenci na Floridě a začíná nový život.

144 DOLEJŠÍ, Václav. Za co lze Grosse vyšetřovat. In *Mladá fronta Dnes*. 1. října 2007. ISSN 1210-1168. s. 2

Policie na jeho případu nenašla nic protizákonného, i když podle jejích pracovníků toho bylo podezřelého skutečně hodně. Především zvláštní machinace kolem prodeje akcií firmy *Moravia Energo*, kdy nejdříve Robert Sýkora odmítl třicetimilionovou nabídku většinového akcionáře firmy Chrenka a přijímá raději jednadvacet milionů od Stanislava Grosse. Český premiér následně vysvětluje, kde vzal peníze na tento nákup, a později akcie prodává za částku vyšší než sto milionů korun slovenskému podnikateli Pavolu Krúpovi. Slovenský miliardář vyslovuje přání, že by chtěl koupit postupně celou firmu, ale po roce názorově obrací a akcie prodává Chrenkovi za 150 milionů korun. Tady okruh končí, stejně jako celá kauza.

Ta má dohru ještě po pár měsících, kdy policie ukončuje stíhání Stanislava Grosse. Nenašli nic. Teď už jen občas slyšíme zprávy o našem bývalém předsedovi vlády, jak si užívá spokojeného života na Floridě. Přesto, kdyby nebylo investigativní žurnalistiky, jež pomocí těchto případů dosáhla určitého uznání a evidentního vývoje od sametové revoluce, nikdy by se případem nezačala veřejnost a státní orgány tak soustavně zabývat a premiér by se nedostal pod silný tlak, který zkrátka bez důkazů nemohl ustát. Politická kariéra Stanislava Grosse by se nejspíše nezastavila ani na premiérském křesle. A právě pád jeho kabinetu, odstoupení jeho kolegů připomíná aféru *Watergate*, ke které je v menším měřítku, tento případ přirovnáván.

Závěr

Investigativní žurnalistika je pojem známý, přesto jeho přesné vymezení a zařazení do daného kontextu je na české mediální scéně problematické. Aby bylo možné s tímto žurnalistickým odvětvím pracovat, bylo nezbytné co nejpřesněji definovat jeho význam a na tomto základě se ho pokusit zařadit do historického kontextu. Ovšem vzhledem k velice rozdílnému vývoji tisku v jednotlivých částech světa bylo přesné historické vymezení investigativní žurnalistiky nereálné. Práce se tak alespoň snaží nastínit charakteristikou amerického tisku konce 19. století, jelikož právě zde byl tento vývoj nejmarkantnější.

Zámořský tisk se mohl opřít o první dodatek k ústavě Spojených států z 15. prosince 1791, zaručující mimo jiné svobodu slova. Samotnou investigativní činnost ovšem tlumili vlastníci novin, jimiž byli v převážné většině společenské elity nebo přímo političtí představitelé, kteří neměli zájem podílet se na odhalující investigaci.

Výrazný vzestup investigativních metod v žurnalistice přinesl až následný technický rozmach. Nové technické prostředky, jako byla různá odposlouchávací či sledovací zařízení, umožňovaly potřebné získávání důkazů. O ně se následně mohli opřít případní svědci či odvážní vyšetřující žurnalisté. Síla politických elit se postupně tlumila silícími možnostmi médií a na veřejnost se začala dostávat závažná témata o neetickém jednání vrcholných představitelů států.

Neustálým rozvojem mediální scény se ovšem rovněž výrazně zvyšovala konkurence a snaha o co nejzajímavější zprávy v nejkratším možném čase. To zapříčinilo stále menší ověřování si vydávaných zpráv, a souběžně tak zmenšující se důvěryhodnost u čtenářů. K obratu pomohly až etické kodexy. V jejich postupném vývoji lze rozpoznat, jak byla důležitost seriózních médií v jednotlivých státech vnímána. Stejně jako etická pravidla, také objektivita je důležitým měřítkem úspěšnosti novin. V době tiskových agentur, kdy většina zpráv pochází z jednoho agenturního zdroje, je přímo žádané využívat ve vhodných podobách subjektivní názory. Je však povinnost každé redakce tyto názorové články, neboli komentáře, odlišit od zpravodajství.

Druhá polovina práce je věnována jednotlivým případům, na jejichž postupném odhalování je poukázáno na důležitost investigativních žurnalistů. Díky tomu je možné sledovat, že právě média jsou často rozhodujícím jazyčkem na vahách v rozuzlení složitých kauz.

Poslední kapitola se zaměřuje na tři investigativní případy z počátku 21. století, na nichž je pomocí předchozích představení nejvyužívanějších zdrojů v investigativní žurnalistice sledován postup reportérů *MF DNES*.

V tom prvním, zabývající se pofiderními smlouvami mezi ministerstvem zahraničí a hotelem *Český dům* v Moskvě, lze dobře pozorovat strategický postup reportérů. Ti, i když měli smlouvy mezi těmito subjekty k dispozici již dříve, vyčkali s jejich zveřejněním a podrobně zkoumali každou maličkost, aby se neukvapili a případ nezveřejnili bez řádně podložených informací. Následně během probíhající aféry oslovovali odborníky z řad právníků, kteří mohli jejich výpovědím dát mnohem větší váhu. Redakce rovněž dala prostor k vyjádření českému velvyslanci v Rusku. Ten o nevýhodných smlouvách pro ministerstvo zahraničí věděl, ale odmítl je podepsat. Byl tak ideální osobou, jež měla k případu velice blízko a nebyla mezi obviněnými. Celé kauze bylo postupem času přidáváno na důležitosti. Na to deník reagoval přesunem zpráv na přední stránky novin a neustálými rekapitulacemi toho nejdůležitějšího, co se v afěře událo. Sílu vyšetřujících reportérů *MF DNES* následně podtrhla inspekce ministerstva zahraničí, když na základě jejich důkazů začala případ šetřit a později potvrdila nevýhodnost smluv.

Dohra případu, ve které si bývalý zaměstnanec ministerstva zahraničí Karel Srba objednal vraždu reportérky *MF DNES* Sabiny Slonkové, jen dokazuje, jak důležitou roli hráli reportéři deníku u odhaleného případu pofiderního obchodování ministerstva zahraničí.

Podobným rozbořením druhé kauzy, týkající se nepodloženého nákupu bytu tehdejšího premiéra České republiky Stanislava Grosse, lze sledovat, jak může soustavná práce jednoho reportéra ovlivnit dění ve vrcholné politice státu. Jaroslav Kmenta, reportér *MF DNES* vlastní iniciativou, během níž neustále pátral po údajných dárcích peněz pro premiéra, se nakonec výrazně zasloužil o jeho odstoupení z funkce. Přitom nečekaně klíčovým momentem celé kauzy byla jedna z řady návštěv u premiérova strýce, údajného poskytovatele půjčky na byt, který se mezi dveřmi Kmentovi přiznal, že si peníze na půjčku musel sám půjčit.

Závěrečná kauza, zabývající se opět Stanislavem Grosse, tentokrát jeho nenadálým získáním směnek firmy *Moravia Energo* v hodnotě několika desítek miliónu korun, nám spíše než samotné pátrání ukazuje sílu investigativní činnosti, kdy na základě mnoha nevyjasněných otázek a tlaku médií byla policie a protikorupční orgány donuceny se případem zabývat.

Cílem práce tak není komplexní popis investigativní žurnalistiky, to nebylo ani v rámci daného rozsahu možné. Text se snaží soustředit na investigativní činnost sledováním nejvýznamnějších kauz, poukázat na nejužívanější nástroje, možná novinářova rizika a

případné společenské důsledky po zveřejnění případů. Práce by měla být brána východiskem pro další texty týkající se tohoto fenoménu se zaměřením na další možný vývoj investigativní žurnalistiky, využívaných reportérských nástrojů či na bezpečnost samotných novinářů. Práce může být využita také jako vodítko pro hledání odpovědí na otázku podmínek otištění či neotištění určitých informací nebo podrobné studie dopadu investigativních případů na společnost, kdy v několika případech odhalené kauzy prokázaly mezery v zákoně.

Použitá literatura

BOROVÍČKA, Václav Pavel. *Watergate*. Praha 1976. ISBN 11-082-76

CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Česká televizní publicistika: svědectví šedesátých let*. Praha, 1993. ISBN 80-8500-503-4

FOND Městské knihovny v Praze. *Egon Erwin Kisch: Stručný medailon a bibliografie českých vydání děl E.E.Kische*, Praha, 1985. ISBN není

GIBBS, Joseph. *Gorbachev's Glasnost: The Soviet Media in the First Phase of Perestroika*. Texas A&M University Press, 1999. ISBN 08-90968-92-6

HAASOVÁ-NEČASOVÁ, Jarmila. Doslov. In KISCH, Egon Erwin. *Pražský Pitaval*. Praha, 1958. ISBN 45.41818/56

NEVINS, A., COMMAGER, H.S. *Dějiny Spojených států*. Praha, 1947. ISBN není

KAĐOREK, Rudolf. Vznik a vývoj Státního ústředního archivu v Praze. In: *Aby na nic a na nikoho nebylo zapomenuto: K jubileu ústředního archivu českého státu 1954-2004*, Praha, 2004. ISBN 80-86712-11-7

KISSINGER, Henry. *Bouřlivé roky*. Praha 2004. ISBN 80-7341-206-3

KOPPLOVÁ, Barbara. Egon Erwin Kisch: vzdělaný novinář. In Kolektiv autorů(ed.). *Egon Erwin Kisch, Známý a neznámý: Sborník ze Symposia o životě a díle Egona Erwina Kische k 120. Výročí jeho narození*. Praha, 2005, s. 13. ISBN 80-246-1088-4

McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha 2004. ISBN 80-7178-840-6

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha 2007. ISBN 978-80-7367-338-3

MORAVEC, Václav. Etika a česká média. In: *10 let v českých médiích*. Praha, 2005. ISBN: 80-7178-925-9

NOVOMESKÝ, Ladislav. Nastal čas. In REDAKCE ČASOPISU 150 000 SLOV. *Jaro 1968: Čítanka pro děti a mládež*. Köln, 1988. ISBN není

OSVALDOVÁ, Barbora. Několik poznámek o objektivitě. In Kolektiv autorů(ed.). *Zpravodajství v médiích*. Praha, 2001, str. 13. ISBN 80-246-0248-2

OSVALDOVÁ, Barbora. *Otec investigativní žurnalistiky*. In Lidové noviny, Rubrika Léto, Roč. 14, č. 182. 7. srpna 2001. ISSN 0862-5921

OSVALDOVÁ, Barbora. Příběh Egona Erwina Kische, novináře, který byl ochoten udělat cokoli, jen aby se dostal k zajímavým informacím. In Kolektiv autorů(ed.). *Egon Erwin Kisch, Známý a neznámý: Sborník ze Symposia o životě a díle Egona Erwina Kische k 120. Výročí jeho narození*. Praha, 2005, s. 23. ISBN 80-246-1088-4

PROKOP, D. *Boj o média: Dějiny nového kritického myšlení o médiích*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0618-6

THOMSON, Mel. *Přehled etiky*. Praha, 2004. ISBN 80-7178-806-6

VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: Pražské jaro 1968*. Praha, 1990. ISBN 80-204-0179-2

VERNER, Pavel. *Zpravodajství a publicistika*. Praha 2007. ISBN 978-80-86723-37-2

Slovníky a encyklopedie

BROWNE, Julian a kol. *Rodinná encyklopedie světových dějin: Jména, data a události, které utvářely náš svět*. Reader's Digest Výběr. Praha, 2000. ISBN 80-86196-19-4

FRONEK, Josef. *Anglicko-český, česko-anglický slovník*. Praha, 1998. ISBN 80-85927-48-9

PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS, Jiří, a kol. *Akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha, 2000. 834 s. ISBN 80-200-0607-9

SIMPSON, J.A., WEINER, E.S.C. *The Oxford English Dictionary*, Second edition, Volume VIII. Oxford, 1989. ISBN 0-19-861186-2

SINCLAIR, John et al. *Anglicko-český výkladový slovník*. Praha, 1998. ISBN 80-7106-304-5

Biografie

BRIAN, Denis. *A life Pulitzer*. New York, 2001. ISBN 0-471-33200-3

CLINTON, William Jefferson. *Můj život*. Praha, 2004. ISBN 80-249-0474-8

ELIOT, Marc. *Cary Grant. Životopis*. Praha, 2004. ISBN 978-80-7381-404-5

FRAZIER, Nancy. *William Randolph Hearst: Modern Media Tycoon*. Woodbridge, 2001. ISBN 1-567-11512-8

HARRIS, W.G. *Clark Gable. Životopis*. Praha, 2002. ISBN 978-80-7381-410-6

REAGAN, Ronald. *An American Life*. New York, 1990. ISBN 0743400259

Použité prameny

Noviny a jiné

DOLEJŠÍ, Václav. *Za co lze Grosse vyšetřovat*. In *Mladá fronta > Dnes*. 1. října 2007. s. 2. ISSN 1210-1168

KMENTA, Jaroslav. *Peníze na Grossův byt: milion z ciziny*. In *Mladá fronta Dnes*. 27. ledna 2005. s. 1. ISSN 1210-1168

KMENTA, Jaroslav. *Přihlásil se Grossův sponzor. Je pravý?*. In *Mladá fronta Dnes*. 5. února 2005. s. 1. ISSN 1210-1168

KMENTA, Jaroslav. *Tajná služba BIS neutajila své byty*. In *Mladá fronta Dnes*. 13. prosince 2004, s.1. ISSN 1210-1168

KMENTA, Jaroslav. *Tajná služba vlastně není vůbec tajná*. In *Mladá fronta Dnes*. 13. prosince 2004, ISSN 1210-1168

KMENTA, Jaroslav. *V katastru lze najít dům ministra i souseda*. In Mladá fronta Dnes. 13. prosince 2004, s. 3. ISSN 1210-1168. viz Příloha

KMENTA, Jaroslav. *Vyzrazení lidé z BIS se přestěhují*. In Mladá fronta Dnes. 13. prosince 2004, s. 3. ISSN 1210-1168

KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. *Český dům: chyby potvrzeny*. In Mladá fronta Dnes. 8. června 2003, s. 3. ISSN 1210-1168

KUBÍK, Jiří, KMENTA, Jaroslav. *Gross utratil víc, než vydělal*. In Mladá fronta DNES. 29. ledna 2005. s. 1. ISSN 1210-1168

KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. *Kavanova aféra má první oběť*. In Mladá fronta Dnes. 28. března 2003, s. 1. ISSN 1210-1168

KUBÍK, Jiří, SLONKOVÁ, Sabina. *Podnikání dle Kavana? Na účet státu*. In Mladá fronta Dnes. 20. března 2003, s. 6. ISSN 1210-1168

SLONKOVÁ, Sabina. *Deset dní jsem byla mrtvá*. In Mladá fronta Dnes. 27. července 2003, s. 2. ISSN 1210-1168

KMENTA, Jaroslav. *Osobní rozhovor s popisem jeho zkušeností z daného případu*

PAVLÍČKOVÁ, Vladimíra. *Osobní rozhovor o zkušenostech s obdobím tzv. perestrojky*

Pravidla MF DNES, Mladá fronta DNES, nedatováno. ISBN není

Vyhláška o poskytování údajů z katastru nemovitostí České republiky č. 162/2001 Sb.

Internetové zdroje

BEZ AUTORA, REVOLVER REVUE. *Anna POLITKOVSKÁ*. Revolver revue. [cit. 2009-06-08]. URL: <<http://www.revolverrevue.cz/anna-politkovska>>

BRITSKÉ LISTY. *Enron: bude to první velký skandál George W. Bushe?*. 7. ledna 2001 [cit. 2009-03-12]. ISSN 1213-1792. URL: <<http://www.blisty.cz/2002/1/7/art9605.html>>

HAAS, Tomáš. *Jak se česky řekne "Spin doctor"*. 4. května 2003 [cit. 2009-03-12]. URL: <<http://www.virtually.cz/clanky2/3179.html>>

KLÍMA, Josef. *Investigativní žurnalistika pohledem protagonisty pořadu Na vlastní oči. Železničář*. [cit. 2009-03-21]. URL:<<http://www.cd.cz/static/old/Zeleznicar/TCD/Tcd2000/38oci.htm>>

MACINTYRE, Donal. *Chelsea's firm infiltrated for 18 months by a BBC reporter*. Macintyre.com. 9. Listopadu 1999 [cit. 2009-03-19]. URL: <<http://macintyre.com/content/view/54/105/>>

OLIVER, Mark. *Miscarriages of justice*. Guardian. 15. ledna 2002 [cit. 2009-06-8]. URL: <<http://www.guardian.co.uk/uk/2002/jan/15/ukcrime.markoliver>>

RIDVANOVÁ, Jana. *Zahraniční politika USA: Diplomacie, nebo bič?* Britské listy. 18. května 2007 [cit. 2009-03-14]. URL: <<http://www.blisty.cz/2007/5/18/art34366.html>>

ŠMÍD, Milan. Příloha Louče 45. *Mýty a historická fakta aféry Watergate*. Louč. [cit. 2009-03-14]. URL: <<http://www.louc.cz/pril01/p45water.html>>

ŠMÍD, Milan. *50 let televize v kostce: 80. léta: stagnace a marné čekání na perestrojku*. Louč. [cit. 2009-06-28] URL: <<http://www.louc.cz/03/950310.html>>

Resume

Investigative journalism is a known term, yet its exact definition and categorization into context is problematic in the Czech media sphere. For proper use of the term, it was necessary to define its meaning as precisely as possible; and – based on the definition – try to put it in historical context. However – given the very different history of the press throughout the world – the exact historical description of investigative journalism seems to be impossible. The essay attempts at least to outline the characteristics of the 19th century US press as this development was undoubtedly the most significant one.

Another part of the essay focuses on particular stories; their description points out to the importance of investigative journalists. On that background, it is possible to learn that the media could become the most decisive factor of the ending of various stories. In the Czech media sphere, the very attention is drawn to the activities of the reporters working for MF DNES daily.

The aim of the essay is not a complex description of investigative journalism; within the limits of the essay it was not possible. However – following the most important stories - the essay focuses on investigative activities, the risk taken by journalists and possible social consequences of revealing the stories. The essay should be considered as a starting point for following research of this phenomenon focusing on further development of investigative journalism, the use of various journalistic tools and safety of journalists.

Přílohy

Titulní strana *New York Journal*.

Nedělní komiks na stránkách *New York Journal*.

Titulní strana deníku *The Washington Post*.

Titulní strana časopisu *Time*.

Titulní strana magazínu *Newsweek*.

Články z deníku *Mladá fronta DNES*.

1. Titulní strana *New York Journal* z 8. listopadu 1896, na které nechybí pravidelná nedělní ilustrace Ričhard F. Outcaulta *Yellow kid*.

By the Author of "CHIAMIE TADDEN" And the Originator of "HOGAN'S ALLEY."

AMERICAN HUMORIST NEW YORK JOURNAL

No. 4. NEW YORK, SUNDAY, NOVEMBER 8, 1896. Copyright, 1896, by W. B. Hoar.

CONTRIBUTORS TO THIS NUMBER
J. B. Hoar
L. B. Hoar
L. B. Hoar
L. B. Hoar
L. B. Hoar
L. B. Hoar
L. B. Hoar
L. B. Hoar
L. B. Hoar
L. B. Hoar

Hiccuppous Sisters (four) supplied the fashion, and scandal. Mrs. Murphy stood for the small bottle set, and Tim McPherson represented the wit and eloquence so noticeable at the garden show.

In his opening speech Tim had only got as far as: "Twas Napoleon said at the battle of the Nile, 'On with the chance let her be undaunted.'" when Mrs. Murphy's growler dropped on his head.

Speaking was not what the Flatters wanted, for the kid forced no better than Tim.

"Ladies and Gentles," said the Kid.

"Twas said that before," Marty remarked.

"I'll break de face of de nex' mug what quere me! Ladies and Chents!"

"Not a bit like it!" roared the parent.

That settled it, and the famous Horse Show was opened with those memorable words:

"Ladies and Chents: de show is wide open!"

E. W. TOWNSEND.

"De graft of de Horse Show isn't de honey," said the Yellow Kid, as he and the Doughton Twins were discussing it. "De show is de folks, and we has only had one live horse!"

"Mused Marty, 'Just a prove was was in it for sure.'"

"The genius of Debit, Marty's Twin, advised

that she was appointed a "Committee of Twelve" to leg the loan of her father's horse, used for possible coal and leg by the sound.

With this the show backed out a machine of the one held in the Garden. The naughty

JACK ASSES
AIN'T ADMITTED BECAUSE
DEY AIN'T WE WOULD DEY
HAVE PRIZES ENOUGH TO
GO AROUND. NO NAMES, BUT
DE QUESTION IS WHO WOULD
DEY HAVE DE PRIZES WOULD DEY

SUBSCRIBE
FER DE
FORELOCK
DE OFFICIAL HORSE PAPER
SUBSCRIBE FER DE WALL
PAPER, BEAUTIFULLY
ILLUSTRATED OFFICE
HOGAN'S ALLEY

NOTICE
PILLY DE SOUL ON
FILLY DE CHEVAL
DE HORSE CONCOURS
& HORSE QUERE

DE MANAGEMENT
HAS SECURED ONE HORSE
SO AS TO MAKE DE SHOW
CONSISTENT. HE HAS
TOOK DE PRIZE FER
BEIN ALIVE AN WE ARE
USING HIM FER A BANDSTAND
BECAUSE HE IS SO GOOD WHEN
IT COMES TO A STAND

MUSICAL PROGRAMS TO BE PLACED
BY DE BAND

HORSE HORSE GALOP — BY CHEVAL
HOW LONA RODE ATRIDE — BY PEERD
— GRAND OVERTURE
AN ARTIST PAID HIS RENT — BY THUNDER!
SWEET ANNA HELD THE REINS — BY CHASSEUR
SO JOHNNIE LOVE'D HIS DOUGH — BY BETTING
IRERE DEMPNEY WAS TER SUNG A DUET
WITH HERSELF ENTITLED 'ON DE WHITE WINGS
OP PEGASUS BUT SHE IS SO HORSE DAT SHE
HAS WENT TO DE HOSPITAL.

**MARTY DOMINGAN WILL PLAY A
SOLO ON DE BASE DRUM ENTITLED**
"SOFTLY STEALING"

LES HEURTORS DU PARK ROW — BY HAMMER.
SINCE GERTIE SPRANG HER BREATH BY GOSH
DEY

MC SWATT'S
CLOTHES
HORSE
2ND PRIZE

AT FRANK GUARDS BAND

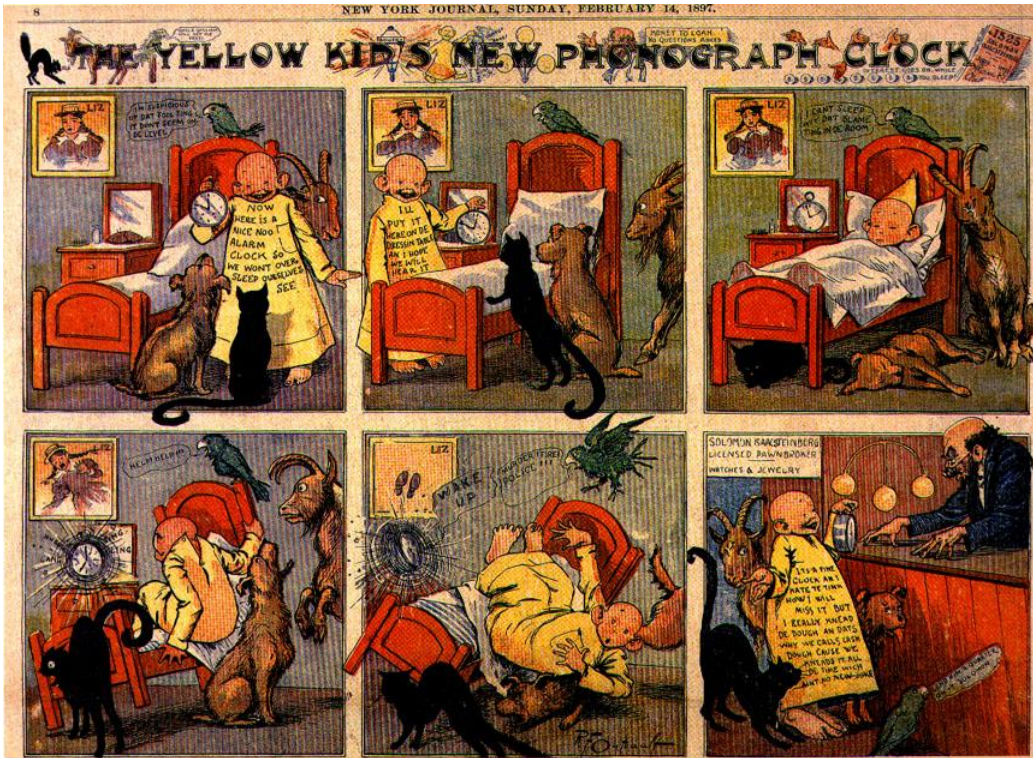

REFRESHMENTS
FRESH ROASTED
HORSE CHESTNUTS
HORSE RADISH & C.

THE SEASON OPENS WITH THE HORSE SHOW IN McFADDEN'S ROW OF FLATS.

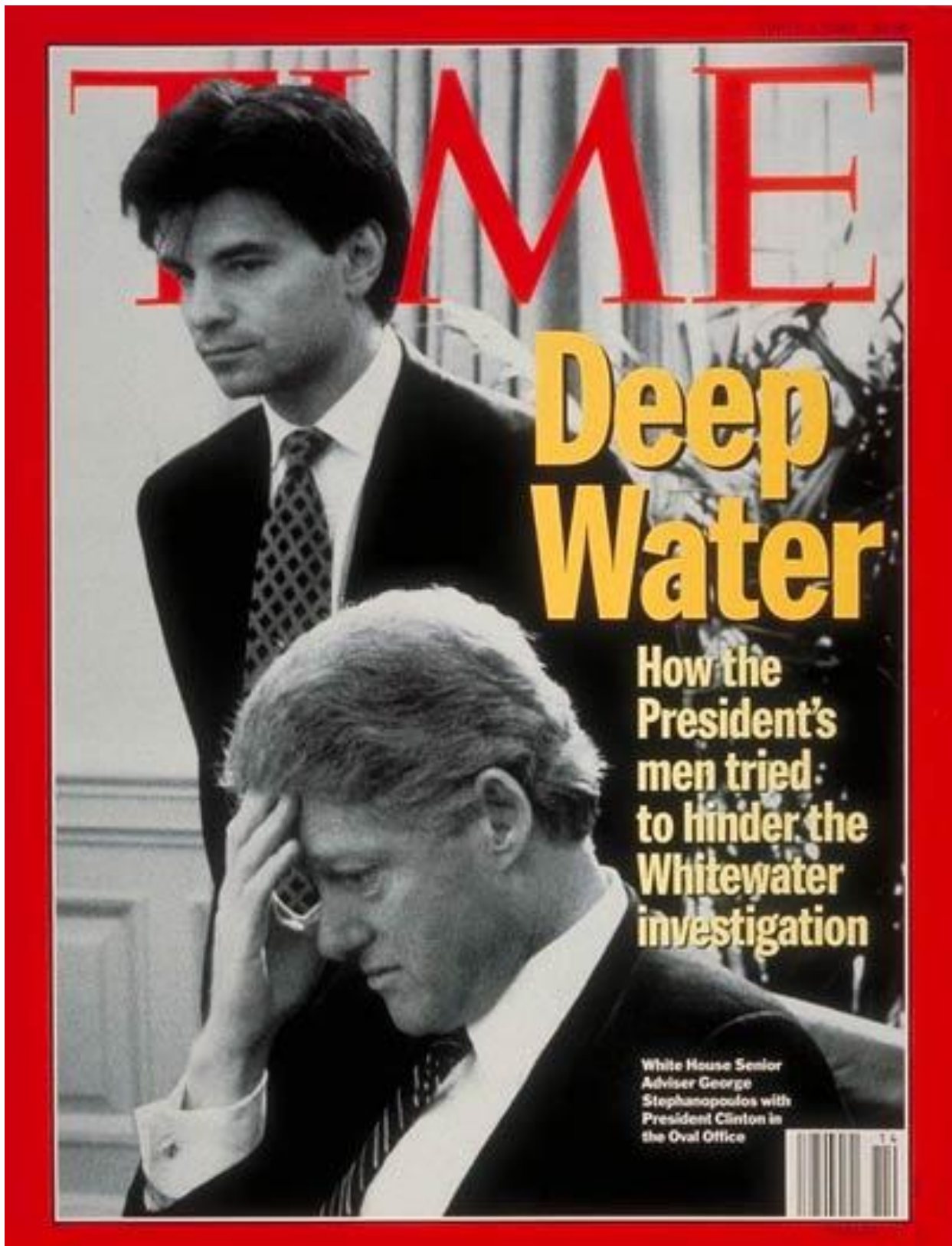
2. Nedělní komiks na stránkách *New York Journal* ze 14. února 1897 ilustrovaný Richardem F. Outcaultem.

3. Titulní strana deníku *The Washington Post* ze středy 7. srpna 1974, kde je prohlášení amerického prezidenta Richarda M. Nixona, že nehodlá odstoupit ze svého postu.

4. Titulní strana časopisu *Time*, podle které je zřejmé, že se toto vydání bude zabývat aférou kolem prezidenta Billa Clintona, tzv. *Whitewater*.

5. Titulní strana magazínu *Newsweek* zabývající se sexuálním skandálem prezidenta Billa Clintona s Monicou Lewinskou. Titulek „Co teď řekne?“ vypovídá o právě probíhajícím šetření celé kauzy.

6. Články z deníku *Mladé fronty DNES*, zabývající se možnými poskytovateli půjčky českému premiérovi Stanislavu Grossovi na nákup jeho bytu a ukázka veřejného výpisu z katastru nemovitostí uveřejněného na stránkách deníku.

Přihlásil se Grossův sponzor. Je pravý?

Peníze na premiérův byt prý půjčil podnikatel Rostislav Rod

Praha. Lidé okolo premiéra Grosse přišli s další verzí toho, odkud se vzaly peníze na premiérův byt. Někdejší novinář a nyní podnikatel Rostislav Rod včera oznámil, že peníze na půjčku poskytl on. Premiér tuto verzi popřel.

V posledních dvou týdnech je to už třetí vysvětlení původu Grossovy půjčky: - nejprve to byl miovitý strýc Vik, který hodně vyčleňoval a prodal dům a byt; - potom příbuzní, kteří půjčili Vikovi; - nyní se k půjčce hlásí Rod.

Z nevysvětleného financování Grossova bytu se stalo výbušné politické téma, opozice ani nejnovější verzi nevěří.

„Tohle přeci není už dál možné, vršení lži na lži, je nejvyšší čas, aby pan premiér odkryl všechny karty, nebo okamžitě odstoupil,“ řekla včera místopředsedkyně ODS Miroslava Němcová.

Rostislav Rod je shodou okolností býva-

Tajemný Grossův sponzor

Rostislav Rod, podnikatel,
tvrdí, že na Grossův byt půjčil
900 000 Kč

Foto: ČT

lým kolegou premiérovy mluvčí Věry Duškové. Patřil také před necelými třinácti lety mezi novináře MF DNES a byl jedním ze zhruba šedesáti akcionářů.

A právě z prodeje podílu v novinách jsou prý peníze, které v notovosti předal Grossovi strýci.

„Včera papřal mému dopis, kde se k půjčce hlásí. Jmenuji se Rostislav Rod a nikdy jsem nchtěl o tomto obchodě veřejně mluvit. Situace však nabyla takových

rozměrů, že jsem upustil od svého původního rozhodnutí.“ - 5. 02. 2005

Jak teď lidé kolem premiéra vysvětlují příběh tajemného věřitele Roda?

Před mnoha lety, v roce 1999, Rod půjčil Grossovi strýci peníze na směnku. Bylo to 900 tisíc. Strýc přidal tři sta tisíc ze svého a celý obnos předal mladému politikovi. Gross prý od začátku věděl, že mu půjčoval i někdo cizí. Až do čtvrtka však neměl tušení, kdo to je. Strýc mu to prostě neprozradil. Údajně proto, že měl s Rodem gentleman'ská dohoda.

Rod nepřijímal jen tak. Měl doraluveno, že za svých devět set tisíc dostane po osmi letech 1 300 000. Gross také od začátku věděl, že bude muset vrátit o několik set tisíc víc, než si půjčil. A le nevěděli, komu. Byla tu ta gentleman'ská dohoda.

Jak se Gross o věřiteli dozvěděl?

Pokračování na str. A3

V katastru lze najít dům ministra i souseda

Praha (km) - Z katastru nemovitostí si lze zjistit informace nejen o Bezpečnostní informační službě.

Kdo chce, může se dozvědět, jak je na tom s majetkem jeho soused nebo třeba ministr vlády. Stačí k tomu vědět pouze celé jméno „hledaného“ člověka a rodné číslo.

Rodné číslo je sice „nedostatkovým zbožím“, ale dá se sehnat. Pokud někdo někdy podnikal nebo byl spolumajitelem nějaké firmy, dohledá se jeho rodné číslo třeba v obchodním rejstříku.

Pak stačí přijít na katastr, nejlépe do centrály v Praze-Kobylisích, a zadat tam tyto údaje. Zjistíte, kde všude v republice má vytípaná osoba nemovitost nebo pozemek. Za jeden dotaz zaplatíte 50 korun.

Dalším placeným dotazem si lze zjistit přesnou polohu objektu nebo

Oprávněný subjekt		
Bezpečnostní informační služba		
Národní 1111/2, Praha 13, 160 07 Praha 57		
Obec	Kat. území	Vlastnictví - L
554791 Pízeň	721981 Pízeň	5218 5249
Okres		
3209 Praha-východ		
Obec	Kat. území	Vlastnictví - L
538141 Čestlice	623440 Čestlice	383
Okres		
3211 Příbram		

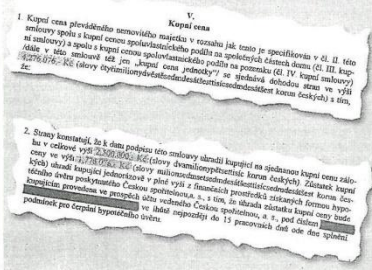
VEŘEJNÝ VÝPIS. Faksimile výpisu z katastru nemovitostí. Dá se z něj vyčíst, kde má tajná služba své budovy. Získat výpis je jednoduché, stačí požádat na katastrálním úřadu a zaplatit poplatek padesát korun.

REPRO: MF DNES

pozemku, a dokonce i to, jak se k němu člověk dostal - jestli ho zdědil, či koupil. Stejně se dá postupovat i v případě firem nebo institucí. K tomu je nutné znát takzvané IČO.

Rozvoj informačních technologií tak vede k tomu, že každý člověk, ať chce nebo ne, za sebou zanechává stále výraznější „digitální stopu“. Žije životem, který je paralelně zaznamenáván na počítačových serverech a snímán kamerovými systémy. Mnohé poznatky lze získat z veřejně dostupných databází: obchodního rejstříku, katastru nemovitostí, databáze plátců daní a příjemců dotací či telefonního seznamu. Kdo si pak k tomu dokáže přiřadit i informace z neveřejných databází, může získat dokonalý portrét člověka.

Kupní smlouva výpis z katastru nemovitostí Byl to prý bohatý příbuzný. Konec dohadů?

Faksimile smlouvy, na základě které si Stanislav Gross a Šárka Grossová koupili 12. srpna 1999 byt.

Praha - Byl to strýc. Tak proč to vlastně tajit?

V podstatě banální informace o výpomoci ze strany rodného příslušníka stala Stanislava Grossovi za pět let mlčení a vyhýbavých odpovědí. Tedy, je-li jeho dnešní verze o strýci z Jihlavy pravdivá...

Analýza

Proč se vůbec zabývat tak soukromou záležitostí, jako je původ peněz na pořízení premiérova bytu? Obecně platí, že veřejnost by měla vědět, není-li politik někomu zavázán za milionovou výpomoc (a nebude-li mu tudíž ze své pozice dluh splácet).

V případě Stanislava Grosse pak platí ještě jeden důvod, o kte-

rém svého času promluvil on sám. „Už jsem také slyšel, že jsem dostal úplatek šedesát milionů korun. Chci jen věřit, že to nesouvisí s blížícím se sjezdem ČSSD,“ prohlásil 5. března 1999 v deníku Právo v souvislosti se zamýšlenou koupí bytu.

A dále řekl: „Rozhodl jsem se, a už jsem to oznámil řediteli Národního bezpečnostního úřadu, že si zcela dobrovolně nechám udělat prověrky na styk s tajnými dokumenty NATO. To je ta nejlepší zbraň proti takové šuškaně. Pokud si člověk nechá tajnými službami prověřit své soukromí, případně zkorumpovanost, nemá skutečně co skrývat.“

Vypadalo to jako věrohodné gesto politiky, kterému není důvod ne-

věřit. Delegátí sjezdu tak mohli Grosse s klidným svědomím zvolit prvním místopředsedou strany.

Jenže Stanislav Gross se onu „nejlepší zbraň“ proti šuškaně, jak to sám nazval, nakonec rozhodl nevyužít.

Když se jej v únoru 2002 MF DNES ptala, proč se zaplatil, přišla od Grosse, tehdy ministra vnitra, následující odpověď: „Zjistil jsem, že šuškanďa neměla až takový rozměr, který by stál za reakci. Původ peněz, které jsme vynaložili na pořízení bytu pro naši rodinu, by naprosto uspokojil všechny kontrolní orgány. Pokud si spočítáte moje příjmy za dobu, kdy jsem pracoval ve Sněmovně, pak dohromady s hypotékou tvoří velkou

část nákladů na naše bydlení.“ O strýci Vikovi z Jihlavy pořad ani slovo.

Těprve když se redakce MF DNES přímou výzvu rozhodla prohlédnout v katastru nemovitostí veřejně dostupné informace o majetech spíčovských politiků, vyšlo najevo, kolik přesně Gross za svůj byt zaplatil a že mu se zálohou ve výši 2,5 milionu korun musel ještě někdo výrazně pomoci. Sám si totiž do doby uzavření kupní smlouvy vydělal 1,7 milionu čistého.

A tak se po šesti letech šuškanďy na scéně objevil strýc František Vik. Je-li tohle jediná správná verze, buh sud. Prověřka NBÚ, na niž se Gross svého času odvolával, se nekonala... JIŘÍ KUBIK